

Í geislum sólarlagsins

Rímnalög – rímur – kvæði
kveðskaparhefðin og bragfræði

*Námsefni í
íslensku, samfélagsfræði og tónmennt*

Bára Grímsdóttir
og Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Kvæðamannafélagið Iðunn

2019

Í geislum sólarlagsins

Rímnalög – rímur – kvæði
kveðskaparhefðin og bragfræði

*Námsefni í
íslensku, samfélagsfræði og tónmennt*

Bára Grímsdóttir
og Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Kvæðamannafélagið Iðunn

2019

Í geislum sólarlagsins

Rímnalög, rímur, kvæði, kveðskaparhefðin og bragfræði

Námsefni í íslensku, samfélagsfræði og tónmennt

©2019 Kvæðamannafélagið Iðunn 2019

Höfundar: Bára Grímsdóttir og Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Umbrot: Jósep Gíslason

Efnisyfirlit

Til kennara

Um námsefnið	8
Markmiðið	8
Rímnahefðin	8
Kvæðamannafélagið Íðunn	9
Að læra rímnalögin	9
Flutningur á rímnaflokki	9
Dagur rímnalagsins	10
Í geislum sólarlagsins – rimur.is	11

Kveðskaparhefðin

Kveðskapur	12
Rímur	12
Mansöngur	12
Staka	13
Lögin	13
Flytjendur	13
Kvöldvökur	14
Lengd rímnanna	14
Nýjar rímur	14
Rímnaskáldin	15
Kvæðamannafélagið Íðunn	16
Lagboðar	16
Að læra rímnalögin	16
Kvæðamenn og kvæðakonur á hljóðritunum	17
Höfundar kvæðanna sem kveðin eru á hljóðritunum	18

Stemmur – lagboðar á nótum úr safni Kvæðamannafélagsins Íðunnar..... 19

Ferskeytt:

Man ég vorsins vinarorð (nr. 168)	20
Mætum undi mér hjá höld (nr. 238)	21
Sílgræn börð um sumardag (nr. 43)	22
Þarna ertu, máni minn (nr. 61)	23
Þó að vandinn veiki þrótt (nr. 259)	24
Þýtur í stráum þeyrinn hljótt (nr. 240)	25

Braghent:

Man ég bjarta bæinn minn (nr. 29)	26
---	----

Uppi' í háa hamrinum (nr. 9)	27
<i>Nýhent:</i>	
Númi hvítum hesti reið (nr. 70)	28
Þú ert hljóður þröstur minn (nr. 41)	29

Nýleg kvæði við lagboðastemmur

Ferskeytt:

Dýraþing	30
Kaffikelling	31
Ríma af Rónaldo	32
Ríma af Rónaldo með tilbrigðum	33

Braghent:

Farfuglarnir	34
Glói gullfiskur	35

Nýhent:

Bullvísur	36
Ekki menga náttúruna	37

Kvæði og rímur

Ferskeytt:

Man ég vorsins vinarorð – Þorleifur Jónsson	38
Þarna ertu máni minn – Herdís Andrésdóttir	38
Sílgræn börð um sumardag – Guðmundur Friðjónsson	39
Þó að vandinn veiki þrótt – Jóhann Garðar Jóhannsson	39
Mætum undi mér hjá höld – Sigurbjörn K. Stefánsson	40
Þýtur í stráum þeyrinn hljótt – Trausti Á. Reykdal	40
Dýraþing - Þóririnn Eldjárn. Ljóðpundari 2018	40
Ríma af Rónaldo - Sigurlín Hermannsdóttir	41
Kaffikelling - Þóririnn Eldjárn. Gælur, fælur og þvælur 2006	42
Kisa mín – Erla. Ritsafn Guðfinnu Þorsteinsdóttur 2013	42
Vísur um vind - Sigrún Haraldsdóttir	42

Nýhent:

Númi hvítum hesti reið – Sigurður Breiðfjörð	43
Þú ert hljóður þröstur minn – Þorsteinn Erlingsson	43
Ekki menga náttúruna - Ragnar Ingi Aðalsteinsson 2017	44
Bullvísur - Sigurlín Hermannsdóttir	44

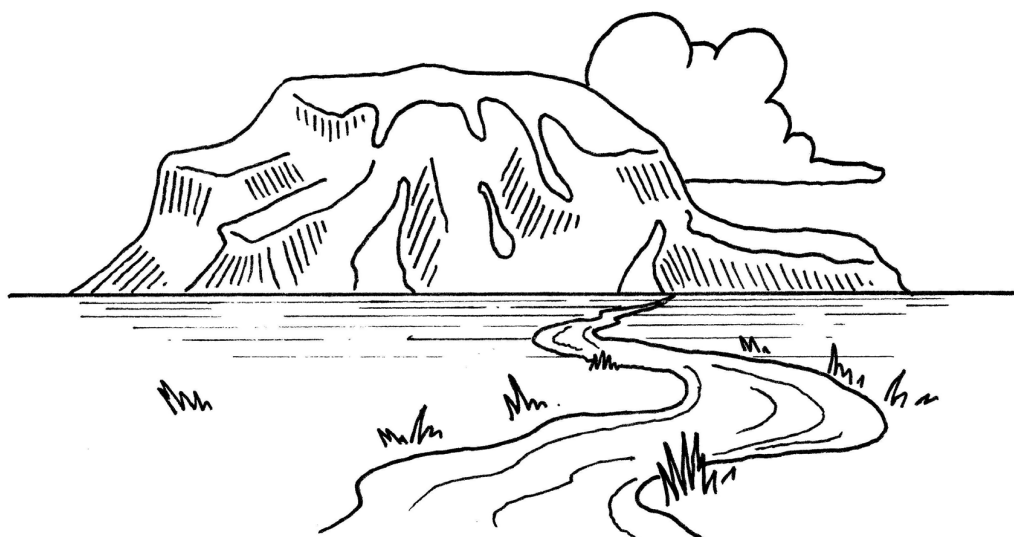
Braghent:

Man ég bjarta bæinn minn – Steinn Sigurðsson	45
Uppi' í háa hamrinum – Davíð Stefánsson	45
Glói gullfiskur - Þóririnn Eldjárn. Gælur, fælur og þvælur 2006	46

Fagfuglarnir - Þórarinn Eldjárn. Árstíðirnar 2010	46
Góuveðrið - Sigurlín Hermannsdóttir	47
Kemur sumar - Sigrún Haraldsdóttir	47
Stúllurímur – Ragnar Ingi Aðalsteinsson 2019	48

Bragfræði

Grunnhættir bragfræðinnar	52
Taktur	52
Afmörkuð braglínulengd	52
Rím	52
Ljóðstafir	52
Forliður og úrfelling	53
Kveður – frumlína og síðlína – tvíliður, þríliður	53
Bragarhættir og orðavísur	54
Ferskeytt	54
Braghent	55
Nýhent	56
Meira um rím	57
Lagboðar með tenglum á upptökur	58

Til kennara

Um námsefnið

Þetta námsefni sem hér er fylgt úr hlaði fjallar um kveðskaparlistina, en hún hefur verið hluti af íslenskri alþýðumenningu alla tíð.

Í námsefninu eru fróðleiksmolar um kveðskaparhefðina, kvæðamenn og skáld, 10 rímnalög (lagboðar) úr safni Kvæðamannafélagsins Íðunnar á nótum og hljóðritum, gömul og ný kvæði ort undir rímnaháttum, brot úr eldri rímum,

nýr rímnaflokkur fyrir börn, *Stúllurímur*, eftir Ragnar Inga Aðalsteinsson, þar sem fjallað er um krakka sem lenda í ævintýrum í skólaferðalagi og stúlkan Stúlla reynist hetjan í sögunni. Rímurnar eru sérstaklega ortar fyrir þessa útgáfu. Einnig er í námsefninu bragfræði þar sem grunnþættir bragfræðinnar eru teknir fyrir og þar eru orðavísur, þ.e. æfingar til að setja saman vísur.

Markmiðið með þessari útgáfu er að:

- efla vitund skólasamfélagsins um þá sérstæðu og mikilvægu hefð sem kveðskaparhefðin er, efla íslenska tónlistarhefð, íslenska tungu og sögu íslenskrar alþýðu.
- nemendur þekki grunnhugtök í bragfræði og þekki ferskeytta, braghenta og nýhenta bragarhætti.
- nemendur verði færir um að flytja rímur og kvæði, ort undir ferkeyttum, braghentum og nýhentum hætti, með því að kveða þau við nokkur rímnalög.
- að nemendur þekki hugtök sem tengjast kveðskaparhefðinni og sögu hennar.

Námsefnið býr yfir mörgum möguleikum til að uppfræða nemendur. Kaflinn um kveðskaparhefðina er saga íslenskrar alþýðu og íslensks samfélags fyrr á tímum. Höfundar kvæðanna og kvæðamenn koma víða að af landinu og mætti skoða aðstæður þeirra, líf og störf.

Kvæðin eru valin sérstaklega með tilliti til barna og hugðarefna þeirra og er efni þeirra mjög fjölbreytt. Þau fjalla um skólakrakka, fótboltahetjur, náttúruvernd, veðrið, vorið, sumarið, mánann, íslensku húsdýrin, fugla og fleira mætti telja.

Rímnahefðin á sér merka sögu í íslenskri menningu og merkisberar þeirrar hefðar voru kvæðamenn, skáld, hagrðingar, handritaskrif-

arar, bókaútfendur og síðast en ekki síst unndur íslenskrar ljóðlistar um aldraðir.

Rímur voru ætíð fluttar á þann hátt að þær voru kveðnar, þ.e. sungnar en ekki lesnar upp. Þess vegna er mikilvægt að tengja rímnalögin saman við rímurnar og kvæðin, þ.e. bókmenntahefðina.

Rímurnar eru séríslensk tegund langra söguljóða og lögin sem sungin eru við þau hafa einnig sína sérstöðu.

Rímnalag, stemma og kvæðalag eru hugtök sem notuð eru um lögin sem flutt eru við rímur, vísur og kvæði sem ort eru undir rímnaháttum og verða þau öll notuð hér.

Kvæðamannafélagið Iðunn var stofnað í Reykjavík 15. september 1929 og tilgangur þess alveg frá upphafi var að æfa kveðskap og safna rímnalögum og alþýðuvísum, fornum og nýjum og er það svo enn í dag.

Innan Kvæðamannafélagsins Iðunnar hefur orðið til mjög fastmótuð hefð sem felst í því að hafa eina tiltekna vísu til þess að kveða við hverja

einstaka stemmu. Vísan er notuð til að læra stemmuna, festa hana í minni og koma henni á framfæri í munnlegri geymd. Slíkar vísur hafa verið kallaðar lagboðavísur og oft er talað um þær og stemmurnar í einu lagi sem lagboða. Alls hefur Kvæðamannafélagið gefið út 360 lagboða á nótum og hljóðritum, 200 í *Silfurplötum Iðunnar* og 160 í *Segulböndum Iðunnar*.

Að læra rímnalögin

Eins og áður segir eru lögin hér í námsefninu bæði á hljóðritum og nótum. Mikilvægt er að læra þau eftir heyrn af hljóðritunum, fylgjast með textanum og hlusta oft á kvæðamanninn eða konuna flytja lagið.

Alls eru 10 lagboðar hér í þessu námsefni, 6 við ferskeytlur, 2 við braghendur og 2 við nýhendur. Stemmurnar eru kveðnar frekar látlaust og ekki með miklum skreytingum og tilbrigðum. Kvæði ort undir ferskeyttum hætti eru algengust og svo er einnig um lögin.

Öll erindin sem kvæðamennirnir kveða á hljóðritunum eru undir nótnum og í kaflanum þar sem öll kvæðin og rímurnar eru en við lagboðann *Þó að vandinn veiki þrótt* eru viðbótarerindi, *lagboðavísan* er ekki fyrsta vísan í kvæðinu eins og svo oft.

Aðrir textar eru líka settir við lögin og gefið dæmi um hvernig nýr texti er aðlagður laginu,

t.d. í Rímunni af Rónaldó við lagboðann *Man ég vorsins vinarorð*. Þar er síðasti tónninn í 1. og 3. takti lengdur vegna forliðanna í vísunum. Einnig er gefið dæmi um nokkur tilbrigði af sama lagi við nokkur erindi úr rímunni. Athugið að þetta er bara dæmi um lag sem hægt er að nota við rímuna. Ef kennarar eða nemendur kjósa að kveða annað lag eða fleiri en eitt lag þá endilega geri þeir það.

Ef kennarar kunna fleiri rímnalög, t.d. lög sem Jón Leifs hefur notað í verkum sínum; *Hani krummi hundur svín*, *Verður ertu víst að sjá*, *Austan kaldinn* eða *Siglir dýra súðin mín*, þá má einnig nota þau við að kveða t.d. Stúllurímur en það fer ekki vel í rímna- eða kvæðaflutningi að flytja lögin í syrpu eins og Jón Leifs gerir, heldur má frekar flytja hvert lag með nokkrum vísum áður en skipt er um lag.

Flutningur á rímnaflokki

Þegar rímur voru fluttar áður fyrr var venjulega einn flytjandi. Kvæðamaðurinn valdi sínar uppáhalds stämmur sem féllu að bragarháttum rímnanna. Það var mjög persónubundið hve margar stämmur hann valdi fyrir hverja rímu og þannig er það enn í dag. Sumir kvæðamenn kveða mansöng og rímu með einu og sama laginu. Aðrir hafa eitt lag í mansöngnum og eitt lag fyrir rímuna sjálfa (söguna) og enn aðrir

nokkur lög í mansöngnum og rímunni og skipta um lag þegar efnið gefur tilefni til.

Í dag þykir það ekki tiltökumál þó fleiri en einn flytji rímnaflokk. Það má til að mynda flytja hann með litlum eða stórum hópi fólks eða barna, eða bæði börnum og fullorðnum. En æskilegt er að einhverjir kveði líka einir.

Eftirtalin fimm atriði eru mjög mikilvæg þegar flytja skal rímu eða rímnaflökk:

1. Að allir séu meðvitaðir um að þeir eru að segja sögu með kveðskap og efni sögunnar þarf að komast sem best til skila.
2. Velja stemmur sem allir kunna vel. Stemmur sem fara yfir mikið raddsvið er best að nota sparlega, því annars getur flytjandinn orðið þreyttur í röddinni.
3. Velja réttar tóntegundir sem passa öllum flytjendum.
4. Nota tóngjafa, t.d. „pitch pipe“ eða eitthvað hljóðfæri, ákveða hver gefur tóninn.
5. Æfa skiptingar á stemmum.
6. Að flytjendur líti upp úr bókum á meðan flutningi stendur.

Þegar kemur að því að æfa *Stíllurímur* eftir Ragnar Inga nægja í raun 4 stemmur, 2 lög við ferskeytlur, 1 við braghendur og 1 við nýhendur. En það er skemmtilegra að hafa önnur lög við mansöngvana, þannig að í 1. rímu fer betur að nota tvö ferskeytlög, í 2. rímu tvö braghendlög, í 3. rímu tvö nýhendulög og 4. rímu önnur tvö ferskeytlög. Það má líka hafa fleiri lög, t.d. í 1. og 4. rímu.

Að flytja rímnaflökk með hópi fólks er hægt að gera á margan máta. Hér er dæmi um skiptingu á hópnum við flutning á *Stíllurímum*.

1. ríma: Mansöngur - samkveðskapur (hluti af hópnum eða allur hópurinn kveður).

Ríman - allar vísur nema þrjár síðustu; tveir til fjórir skiptast á að kveða einir, þrjár síðustu vísurnar; allur hópurinn kveður saman.

2. ríma: Mansöngur – einn kveður.

Ríman til enda: tveir og tveir saman skiptast á að kveða.

3. ríma: Mansöngur – samkveðskapur

Ríman öll til enda – tveir til fjórir skiptast á að kveða einir.

4. ríma: Mansöngur – tveir kveða saman.

Ríman – allar vísur nema þrjár síðustu; tveir til fjórir skiptast á að kveða einir þrjár síðustu vísurnar – samkveðskapur, allir kveða saman.

Athugið að þetta eru bara tillögur, það má gera þetta alla vega. En það þarf að gera þetta þannig að það passi hverjum hópi og einstaklingum sem best.

Ef þið viljið kynna ykkur fleiri rímnalög og kvæðamenn þá eru hljóðrit af flest öllum lögunum af Silfurplötum Iðunnar á www.rimur.is og hljóðrit af öllum lögunum af Segulböndum Iðunnar má finna á: www.ismus.is/segulbondidunnar. Sum

lögin eru einföld og kveðin látlaust en önnur eru flóknari og kveðin með miklum skreytingum o. s. frv. Þegar stór hópur er að læra slík lög getur orðið erfitt að fara út í smáatriðin. Verður kennarinn að meta hve mikið hann gerir af því.

Dagur rímnalagsins

Dagur rímnalagsins verður haldinn hátíðlegur í fyrsta skipti 15. september 2019 á 90 ára afmæli Kvæðamannafélagsins Iðunnar. Félagið hefur haft frumkvæðið að því að Dagur rímnalagsins verði haldinn hátíðlegur ár hvert á þessum degi. Hafa Stemma - Landssamtök kvæðamanna og menntamálaráðuneytið stutt þessa tillögu.

Vonast er til að fjölmiðlar og skólar leggi hönd á plóg og taki þátt í deginum. Grunnskólabörn gætu kveðið *Stíllurímur* eða önnur kvæði úr þessu námsefni í skólum sínum og úti í nærsamfélaginu, t.d. á bókasöfnum eða öðrum söfnum, kaffihúsum, í félagsmiðstöðvum og dvalarheimilum aldraðra.

Í geislum sólarlagsins – rimur.is

Kvæðamannafélagið Iðunn gefur út þetta náms-
efni og geta allir nálgast það ókeypis á heimasíðu
félagsins rimur.is. Stefnt er að því að bæta við
fleiri lagboðum, nýjum rímum og kvæðum
ortum undir fleiri bragarháttum, á næstu árum.

Höfundarnir, Bára Grímsdóttir og Ragnar Ingi
Aðalsteinsson, vona að þetta námsefni verði
gagnlegt og að allir þeir sem noti það muni til-
einka sér kveðskaparhefðina.

Í geislum sólarlagsins

Kveðskaparhefðin

Kveðskaparlistin, það er kveðskapur og vísnagerð, hefur verið hluti af tónlistarhefð og bókmenntum íslenskrar alþýðu alla tíð.

Kveðskapur, að *kveða*, er sérstakur söngur, flutningur vísna undir *rímnaháttum*.

Hver vísa er 2 – 4 braglínur og eru því lögin stutt.

Kveðskapur var algengur um allt land og helst stundaður á kvöldvökum í baðstofunni á bæjunum. Þar voru kveðnar *rímur* og önnur kvæði og *stökur* undir rímnaháttum. Einnig kvað fólk þegar það sat yfir ánum á sumrin, í

göngum og réttum, á skemmtunum og öðrum mannamótum. Sjómenn kváðu í verum þegar viðraði ekki til veiða.

Á síðustu öld áttu sér stað miklar breytingar í íslensku samfélagi. Fólk flutti úr sveitum í þéttbýli til að leita sér að vinnu, til dæmis í síldinni, útvarpið hóf göngu sína 1930, samgöngur urðu tíðari við önnur menningarsamfélög og tónlist þeirra fór að hljóma í eyrum Íslendinga. Þá fækkaði þeim sem stunduðu kveðskaparlistina. Nú er kveðskapur helst stundaður í kvæðamannafélögum.

Rímur

Rímur eru sögur í bundnu máli, söguljóð, flestar ortar út frá fornsögum eða öðrum hetjusögum og ævintýrum. Sögurnar eru oft mjög spennandi. Hetjurnar takast á við ofurefli, eru sterkar og klókar og berjast við óvini sína eða jafnvel tröll og dreka.

Elsta ríman, *Ólafs ríma Haraldssonar* eftir Einar Gilsson, er frá um 1360.

Ríma er saga í einum hluta, ort undir einum bragarhætti.

Rímur eða *rímnaflokkur* er ein saga sem sögð er í nokkrum rímum og er hver ríma eins og kafla í sögunni. Hver ríma er þá númeruð og hefur hver sinn bragarhátt oftast.

Hver ríma hefst á *mansöng*, yfirleitt með nokkrum vísnum og eftir hann kemur svo sagan eða ríman sjálf, með mörgum vísnum. Það eru þó til rímur og rímnaflokkar sem ekki hafa mansöng.

Rímur voru venjulega kveðnar en ekki lesnar eða sagðar fram.

Mansöngur

Mansöngur er *ástarsöngur* til konu en man þýðir kona. Á fyrstu öldum Íslandssögunnar þýddi orðið *mansöngur* ástarljóð og var ótengt öðrum kveðskap en þegar frá leið var þetta heiti notað um inngangserindi rímna, eins konar formála að rímu í rímnaflokki. Þar yrkir höfundur, venjulega karlkyns, um konu sem hann hefur lagt ást á en

oftast þó ekki fengið. Þess vegna eru mansöngvar oft tregafullir. En þeir breyttust síðar og fjölluðu þá í auknum mæli um önnur efni, til dæmis um ættjarðarást eða leiða yfir því að fáir kunni að meta kveðskapinn. Í seinni tíð eru mansöngvar stundum notaðir til að fletja einhvern boðskap sem höfundur þeirra er hugstæður.

Staka

Staka, einnig kölluð lausavísa, er stök vísa sem ekki er hluti af lengra ljóði en er ort undir rímnaháttum. Eins og áður segir hefur vísnagerð fylgt Íslendingum um aldaraðir. Enn í dag er vinsælt að yrkja stökur. Staka segir stutta sögu, gefur lýsingu á atviki, bregður upp augnabliksmynd eða stemmningu.

Dæmi:

Nótt að beði sígur senn.
Sofnar gleði á vörum.
Samt við kveðum eina enn
áður en héðan förum.

Stökur gátu ferðast frá manni til manns og orðið þekktar um allt land á stuttum tíma.

Vísur Vatnsenda-Rósu eru dæmi um þrjár slíkar stökur. Þær eru eftir Rósu Guðmundsdóttur ljósmóður sem bjó lengi á bænum Vatnsenda á Vatnsnesi í Vestur-Húnavatnssýslu á 19. öld en hún var einnig kölluð Skáld-Rósa. Tónskáldið Jón Ásgeirsson valdi stökurnar og gerði lag við þær sem er byggt að hluta til á kvæðalagi.

Skáldin hafa einnig ort mörg *kvæði* undir *rímnaháttum* sem kvæðamenn hafa haft unun af að kveða og eru nokkur dæmi um það í þessu námsefni.

Lögin

Lögin sem kveðin eru við rímurnar og kvæðin kallast *rímnalög*, *stemma* og *kvæðalög*. Þau eru mjög mörg og fjölbreytt, í ýmsum skólum, rytminn oft flókinn og taktskipti algeng. Þau lærðust mann fram af manni og ferðust líka milli landssvæða.

Lögin og kvæðin lifa sjálfstæðu lífi í kveðskaparhefðinni. *Rímurnar*, *kvæðin* og *stökurnar* eiga ekki ákveðin lög. Flytjendur velja sér lög sem þeir kunna, við vísur sem þeir vilja flytja en lögin verða að falla að bragarháttum vísnanna.

Flytjendur

Flytjendur rímnanna og kvæðanna eru kallaðir *kvæðamenn* og *kvæðakonur*.

Venjulega er einn flytjandi. Endatónninn á hverri vísu er alltaf langur og stundum mjög langur. Það er kallað að draga seiminn. Stundum sungu áheyrendur með þessa löngu endatóna þegar þeir hlýddu á rímnaflutning. Þá gat kvæðamaðurinn hvílt sig augnablik.

Ekki er alltaf vitað um uppruna laganna sem kvæðafólkið kvað en stundum eru þau *kennd* við ákveðna manneskju sem annað hvort samdi lagið eða kvað það oft og stundum sömdu kvæðamennirnir sjálfir lögin.

Hér áður flutti kvæðafólkið lögin hvert á sinn máta og með sérstökum söngstíl. Það skreytti lögin gjarnan mikið og kvað þau í mismunandi hraða, stundum flýtti það eða hægði og lengdi jafnvel suma tóna, t.d. ef vísurnar höfðu *innrím*. Þess vegna eru til mjög mörg afbrigði af sumum lögunum. Sumir kvæðamenn spunnu lögin á staðnum. Allt þetta má heyra á gömlum upp-tökum af kvæðafólki. Nútíma kvæðamenn, sem ekki hafa alist upp í þessari hefð, læra best að kveða með því að hlusta vel á þessi hljóðrit og reyna að herma eftir kvæðafólkinu á þeim.

Kvöldvökur

Kvöldvökur hófust á haustin þegar daginn fór að stytta og lögðust af á vorin þegar dag tók að lengja.

Stærsta herbergið í torfbæjunum var kallað *baðstofa* og var helsti íverustaður fólksins. Þar mataðist það, vann og svaf.

Á haustin eftir að sláturtíð lauk sat heimilisfólkið saman í *baðstofunni* á kvöldin og vann ullarvinnu, kembdi ull, spann, þrjónaði föt og fleira. Verkefni voru mörg og tímafrek. Á þessum samverustundum, *kvöldvökunum*, skemmti fólkið sér líka saman við lestur og leiki.

Þarna voru einnig kvæðamenn sem skemmtu fólkinu með kveðskap og kváðu þá gjarnan rímur upp úr bókum. Oft voru það húsbændur sem sáu um kveðskapinn eða annað heimilisfólk sem kunni vel þessa list. Einnig voru kærkomnir gestir fengnir til að kveða. Til var fólk sem flakkaði á milli bæja til að skemmta fólki með kveðskap. Það fékk þá í staðinn húsaskjól og mat.

Kvöldvökurnar lögðust af á fyrri hluta 20. aldar en kveðskapur lifði áfram á ýmsum mannamótum.

Lengd rímnanna

Lengd rímnanna er mjög mismunandi, þær geta verið innan við 20 vísur og einnig nokkur þúsund vísur.

Rímur sem ortar voru fyrr á öldum eru margar mjög langar. Oft eru um 10 – 13 rímur í rímnaflokkunum, í hverri rímu í kringum 80 – 100

vísur og allur rímnaflokkurinn getur verið alls um 1.000 vísur. Lengstu rímurnar, *Olgeirs rímur danska*, eftir Guðmund Bergþórsson, eru alls 6.000 vísur. Það gat því tekið nokkur kvöld að flytja heilan rímnaflokk á kvöldvökunum.

Nýjar rímur

Skáldin í dag yrkja einnig rímur. Nýju rímurnar eru sjaldan eins langar og skáldin ortu fyrr á öldum. Sum skáldin láta sér nægja að segja söguna í einni rímu og sleppa stundum mansöngnum. Oft eru rímurnar gamansögur, einskonar „uppistand“ í bundnu máli.

Í þessu námsefni er glænýr rímnaflokkur, *Stíllurímur* eftir Ragnar Inga Aðalsteinsson.

Stíllurímur eru fjórar rímur.

1. Ríma - *ferskeytt*

mansöngur 5 vísur

- sagan /ríman 10 vísur = 15 vísur

2. Ríma - *braghent*

mansöngur 5 vísur

- sagan /ríman 10 vísur = 15 vísur

3. Ríma - *nýhent*

mansöngur 5 vísur

- sagan /ríman 10 vísur = 15 vísur

4. Ríma - *ferskeytt*

mansöngur 5 vísur

- ríman 10 vísur = 15 vísur

Stíllurímur eru alls 60 vísur.

Í kaflanum um bragfræði verður nánar sagt frá *ferskeytlu*, *braghendu* og *nýhendu*.

Rímnaskáldin

Rímnaskáldin eru afar mörg, enda voru rímur vinsælar og hafa verið ortar hér síðan á 14. öld. Hér verða aðeins nefnd nokkur rímnaskáld.

Einar Gilsson d. 1369, ekki er vitað hvenær hann fæddist. Hann var skáld og lögmaður. Hann var fyrstur til að yrkja rímu. Heitir hún *Ólafsríma Haraldssonar* og er frá um 1360 og hefur varðveist í Flateyjarbók, sem er skinnhandrit.

Guðmundur Erlendsson (1595 – 1670) var prestur frá Felli í Sléttuhlíð í Skagafirði. Hann orti Ræningjarímur sem fjalla um Tyrkjaránið 1627, þegar sjóræningjar, sem áttu bækistöðvar í Alsír í Norður Afríku, komu hingað til lands og tóku alls 400 manns, frá Vestmannaeyjum, Grindavík og Austfjörðum og sigldu með þá til Alsír og seldu sem þræla.

Það var ekki algengt á þessum tíma að yrkja rímur um atburði sem gerðust í samtímanum.

Hallgrímur Pétursson (1614 – 1674), orti m.a. Rímur af Króka – Ref. Sagan gerist í kringum árið 1000 og fjallar um mann sem fæddist á Íslandi og hét Refur.

Hallgrímur var prestur og er eitt ástsælasta sálmaskáld okkar Íslendinga.

Þekktasta verk hans eru Passíusálmarnir. Þeir hafa verið þýddir á fjöldamörg tungumál.

Steinunn Finnsdóttir (1640 – 1710) var frá Höfn í Melasveit í Borgarfirði. Steinunn er fyrsta konan í íslenskri bókmenntasögu sem verulegur skáldskapur hefur varðveist eftir. Eftir hana hafa varðveist tvennar rímur, *Hyndlurímur* og *Snækóngrímur*, auk lausavísna, vikivaka og eins kappakvæðis með vikivakaviðlagi um hetjur Íslendingasagna.

Guðmundur Bergþórsson (1657 – 1705), var afkastamikið skáld. Hann orti *Rímur af Olgeiri danska*, sem eru lengstu rímur sem ortar hafa verið, alls 60 rímur, um 100 vísur hver og samtals um 6000 vísur.

Guðmundur fæddist á Stapa á Vatnsnesi. Þegar hann var 4 ára lamaðist hann á fótum og á hægri hendi. Hann vann fyrir sér sem skáld og barnakennari. Frá 18 ára aldri bjó hann lengst af á Arnarstapa á Snæfellsnesi.

Sigurður Breiðfjörð (1798 – 1846) var vinsælasta rímnaskáldið á 19. öld og fram á þá tuttugustu. Hann orti marga rímnaflokkka, meðal annars rímur af Gísli Súrssyni, Víglundi og Ketilríði, Gunnari á Hlíðarenda, Numa kóngi Pompilssyni, og Tristan og Indíönu.

Sigurður var beykir (tunnusmiður) og lærði þá iðn í Kaupmannahöfn. Hann vann við beykisiðn og verslun á Íslandi og Grænlandi.

Hann orti lagboðvísuna (sjá lagboðar) Númi hvítum hesti reið (úr Númarímum).

Tryggvi Magnússon (1900 – 1960) orti Jesúrímur. Tryggvi var fjölbæfur listamaður, fyrsti atvinnuteiknarinn á Íslandi, hannaði m.a. skjaldarmerki Íslands.

Ragnar Ingi Aðalsteinsson (1944 –) er skáld, fræðimaður og kennari. Hann orti *Stúllurímur* árið 2019 sérstaklega fyrir þessa útgáfu. Ragnar Ingi hefur gefið út fjölda bóka; ljóðabækur, kennslubækur og önnur ritverk.

Þórarinn Eldjárn (1949 –) orti *Disneyrímur* og voru þær gefnar út 1978. Rímurnar fjalla um líf og störf Walt Disney.

Þórarinn er skáld og rithöfundur og er landsþekktur fyrir ritverk sín. Út hafa komið fjölmargar ljóðabækur eftir hann fyrir börn.

Sigurlín Hermannsdóttir (1952 –) skáldkona, hefur m.a. ort *Rímu af Ronaldo*. Þessa rímu samdi hún eftir að Íslendingar gerðu jafntefli við Portúgal á EM 2016. Hún hefur gefið út nokkrar ljóðabækur, þar á meðal *Pönnukökur* og *plokkfiskur*. Hún starfar einnig á Alþingi sem ritstjóri þingræðna.

Kvæðamannafélagið Iðunn

Á fyrstu áratugum 20. aldar fluttu margir kvæðamenn og konur úr sveitum í þéttbýli, þar sem lítið var um kveðskap. Þetta fólk hafði áhyggjur af því að kveðskaparhefðin myndi deyja út og þess vegna stofnaði það kvæðamannafélög til að halda við hefðinni.

Kvæðamannafélagið Iðunn var stofnað í Reykjavík 15. september 1929. Tilgangur félagsins, alveg frá upphafi, var að æfa kveðskap og safna rímnalögum og alþýðuvísum, fornum og nýjum og er það svo enn í dag.

Á árunum 1935 -1936 stóð félagið fyrir því að hljóðritaðar voru 200 stemmur og á sjöunda áratugnum stóð það fyrir hljóðritun og söfnun á 160 stömmum. Allt í allt hafa félagar Iðunnar safnað og skrásett 500 lög.

Kvæðamannafélagið Iðunn hefur gefið út samtals 360 stemmur á nótum og hljóðritum í tveim veglegum útgáfum sem nefnast *Silfurplötur Iðunnar*, lagboðar 1 – 200, útgefið 2004 og *Segulbönd Iðunnar*, lagboðar 201 – 360, útgefið 2018.

Lagboðar

Innan Iðunnar hefur orðið til mjög fastmótuð hefð sem felst í því að hafa eina tiltekna vísu til að kveða við hverja einstaka stemmu. Vísan er notuð til að læra stömmuna, festa hana í minni, æfa hana og koma henni á framfæri í munnlegri geymd. Slíkar vísur hafa verið kallaðar *lagboðavísur* og oft er talað um þær og stömmurnar í einu sem *lagboða*.

Á fyrstu áratugum Iðunnar var ekki mikið um tónlistarmenntað fólk innan félagsins og stömm-

urnar ekki skrifaðar niður á nótur, heldur lærðu menn þær hver af öðrum eða af hljóðritum. Þess vegna var þessi lagboða hefð mjög gagnleg til að læra lögin skipulega.

Í þessu námsefni eru 10 *lagboðar* úr safni Iðunnar, 6 lög við *ferskeytlur*, 2 við *braghendur* og 2 við *nýhendur*. Þessa lagboða má svo nota við allar ferskeytlur, braghendur og nýhendur sem ykkur langar til að kveða.

Að læra rímnalögin

Lögin í þessu námsefni er bæði á hljóðritum og nótum.

Mikilvægt er að læra þau eftir heyrn af hljóðritunum, fylgjast með textanum og hlusta oft á flytjandann kveða lagið.

Gott er að hlusta fyrst á lagið í heild sinni, síðan að hlusta á fyrsta erindið nokkrum sinnum og jafnvel í bútum ef þörf er á, til að ná smáatriðunum og raula svo með. Síðan hin erindin koll af kolli. Kveðið svo ein án hljóðrits. Nóturnar ætti helst að nota til stuðnings og til að minna á, því þær gefa einsleita mynd af því hvernig lagið er flutt.

Hlustið eftir smáatriðum, skreytingum, hvar í laginu andar kvæðamaðurinn, hvar eru áherslur, hvar lengir hann tónana o.s.frv.

Það skiptir miklu máli fyrir efni textans hvernig lagið er flutt, raddblær, hraði, tónar bundir saman eða slitnir í sundur. Er textinn tregafullur eða glaðlegur o.s.frv.

Kannski finnst ykkur lagið og textinn ekki passa saman, þá má velja annan texta sem ykkur finnst passa við lagið, eða annað lag sem ykkur finnst passa betur við textann.

Kvæðamenn og kvæðakonur á hljóðritunum

Kvæðafólkið á hljóðritum Iðunnar á það flest sameiginlegt að hafa mikinn áhuga á kveðskap, ljóðum, bókmenntum og íslenskri tungu. Það var alið upp við kveðskap og vísnaverð, margt af því hafði ekki tækifæri til að fara í framhaldsnám eftir barnaskóla og var mikið til sjálfmenntað í sínum fræðum. Störf þess voru mörg og misjöfn, en allflest hafði það alist upp í sveit og þekkti því til sveitastarfa, en það sem flutti til Reykjavíkur eða á aðra fjölmennari staði vann oft almenn verkamannastörf eða varð iðnaðarmenn. Margt af þessu fólki varð mjög virkt í verkalýðshreyfingunni og í ýmsum félagsstörfum.

Kvæðamennirnir og konurnar komu fram og kváðu á fundum Iðunnar, stundum á opinberum vettvangi og í útvarpið, eftir að það hóf göngu sína 1930.

Bjarni Guðmundsson (1891 – 1971) ólst upp á Álftanesi. Í Reykjavík vann hann lengst af við almenn verkamannastörf og gerðist síðar bílstjóri. Þótti góður kvæðamaður og hagyrðingur. Hann var einn af stofnfélögum Kvæðamannafélagsins Iðunnar. Bjarni kveður lagboðann *Þarna ertu, máni minn*.

Jóhann Garðar Jóhannsson (1897 – 1965) fæddist og ólst upp í Öxney á Breiðafirði. Flutti til Stykkishólms og varð þar happasæll formaður (skipstjóri) á báti. Flutti svo til Reykjavíkur með fjölskyldu sinni og stundaði fyrst sjó en gerðist síðan starfsmaður hjá Reykjavíkurhöfn og vann þar lengst af við bryggjusmíðar. Hann var góður kvæðamaður, hagyrðingur og skákmaður. Hann samdi lagboðann *Þó að vandinn veiki þrótt*.

Kjartan Ólafsson (1880 – 1962) ólst upp í Flóanum í Árnessýslu. Mjög ungur fór Kjartan á sjóinn og reri á báti frá Grindavík, en milli vertíða réði hann sig oftast í kaupavinnu í sveit. Upp úr tvítugu flutti hann til Reykjavíkur, lagði fyrir sig steinsmíði við gatnagerð og húsbyggingar og varð síðar múrarmeistari. Kjartan var einn af brautryðjendum verkalýðshreyfingarinnar og var fánaberi í fyrstu kröfugöngu verkalýðsfélaganna

1. maí 1923. Hann var einn af stofnendum Verkamannafélagsins Dagsbrúnar og Múrarafélags Reykjavíkur. Hann var einnig einn af stofnendum Kvæðamannafélagsins Iðunnar 1929 og fyrsti formaður félagsins og stjórnaði því í meira en tvo áratugi. Hann kveður lagboðana *Silgræn börð um sumardag*, *Man ég hjarta bæinn minn* og *Þú ert hljóður, þróstur minn*.

Sigríður Friðriksdóttir (1886 – 1982) ólst upp á Bergstöðum á Vatnsnesi í Vestur – Húnavatnsýslu. Hún þurfti ung að vinna fyrir sér og réð sig sem kaupakonu í sveit. Þegar hún var tæplega þrítug flutti hún til Reykjavíkur og vann þar við allt sem til féll fyrir almennar verkakonur t.d. í hreingerningum, þvottum, saltfiski og síld. Hún var einn af stofnendum Þvottakvennafélagsins Freyju 1932 og var þar í stjórn í áratugi. Hún var áhugasamur liðsmaður í stjórnmalahreyfingu íslenskra sósíalista allt til hinsta dags. Hún var líka ein af stofnendum Kvæðamannafélagsins Iðunnar og var þar einnig lengi í stjórn.

Sigríður var afar góð og merkileg kvæðakona, kunni ógrynna af stemmum sem hún kvað listilega vel með hárfínnum skreytingum, sem menn nefndu lissurnar hennar Siggú. Sigríður kveður lagboðann *Man ég vorsins vinarorð*.

Sigurbjörn K. Stefánsson (1917 – 1970) fæddist og ólst upp í Skagafirði. Var skósmiður, bjó um tíma á Siglufirði og stóð þar að stofnun kvæðamannafélags. Flutti svo suður og bjó í Kópavogi. Var lengi í stjórn Kvæðamannafélagsins Iðunnar. Var kunnur fyrir kveðskap og vísnaþætti í útvarpi. Hann gaf út ljóðabókina *Skóhljóð* árið 1967. Hann samdi Vísur ortar til kvæðamanns, lagboðann *Mætum undi mér hjá höld*.

Sigurður S. Straumfjörð (1876 – 1957) ólst upp hjá föðurforeldrum sínum á Langárfossi í Álftaneshreppi en bjó síðar að Straumfirði í Mýrasýslu. Eftir að Sigurður flutti til Reykjavíkur vann hann lengst í pakkhúsi Eimskipafélagsins. Hann var mjög virkur í félagsstarfi Verkamannafélagsins Dagsbrúnar og í Alþýðu-

flokknum. Sigurður var mjög góður kvæðamaður og kunni fjöldann allan af stemmum. Hann kveður lagboðann *Númi hvítum hesti reið*.

Þuríður Friðriksdóttir (1887 – 1954) ólst upp á Bergstöðum á Vatnsnesi í Vestur – Húnavatnssýslu. Hún flutti ung til Reykjavíkur í atvinnuleit og tók þátt í að koma Kvæðamannafélaginu Iðunni á fót. Þuríður var einstök kjarnakona, verkalýðsleiðtogi og mikill sósíalisti,

lét mjög að sér kveða í menningar- og líknarmálum í Reykjavík, átti m.a. lengi sæti í Mæðrastyrksnefnd. Hún var ein af stofnendum Þvottakvennafélagsins Freyju og aðalleiðtogi þess í 25 ár. Þuríður var mjög góð kvæðakona og kunni margar stemmur. Hún kveður lagboðann *Uppi' í háa hamrinum*.

Höfundar kvæðanna sem kveðin eru á hljóðritunum

Davíð Stefánsson (1895 – 1964), skáld og rit höfundur frá Fagraskógi í Eyjafirði vakti ungur athygli með ljóðabók sinni *Svörtum fjöðrum* (1919) og var upp frá því eitt ástælasta skáld þjóðarinnar. Hann orti í anda nýrómantísku stefnunnar.

Hann samdi kvæðið Ekillinn, lagboðavísuna *Uppi' í háa hamrinum*.

Guðmundur Friðjónsson (1869 – 1944) skáld, ól allan sinn aldur í Aðaldal í Suður-Þingeyjarsýslu. Hann var fæddur á Sílalæk og bjó síðan búi sínu á Sandi. Í æsku lauk hann gagnfræðaprófi frá Möðruvallaskóla en mun ekki hafa átt kost á frekara námi. Eftir hann hafa verið gefnar út 15 bækur í bundnu máli og óbundnu. Hann orti lagboðavísuna *Sílgren börð um sumardag*.

Herdís Andrésdóttir (1858 – 1939) fæddist í Flatey á Breiðafirði. Hún fór ung að vinna fyrir sér og átti ekki kost á skólagöngu. Hún stundaði m.a. sjósókn á Breiðafirði, vann við dúntekju, dúnhreinsun og ýmiss sveitastörf utandyra og innan. Herdís flutti til Reykjavíkur 1902. Hún og tvíbursystir hennar Ólína urðu á efri árum landsþekktar fyrir kvæði sín, fróðleik og frásagnir og eru oftast nefndar saman. Þær voru virkar í Lestrarfélagi kvenna í Reykjavík og birtu kvæði og frásagnir í mánaðarriti þess. Þær gáfu út á eigin kostnað bókina *Ljóðmáli* árið 1924. Herdís orti kvæðið Mánavísur, lagboðavísuna *Þarna ertu, máni minn*.

Jóhann Garðar Jóhannsson (sjá Kvæðafólkið á hljóðritunum).

Sigurbjörn K. Stefánsson (sjá Kvæðafólkið á hljóðritunum).

Sigurður Breiðfjörð (sjá Rímnaskáld).

Steinn Sigurðsson (1872 – 1940) frá Fagurhóli í Austur-Landeyjum; bóndi þar, síðan kennari í Vestmannaeyjum og Garðahreppi þar sem nú heitir Garðabær. Hann var kunnur fyrir kvæði sín og tónskáld leituðu fanga í smíðju hans. Hann orti kvæðið Bærinn minn, lagboðavísuna *Man ég bjarta bæinn minn*.

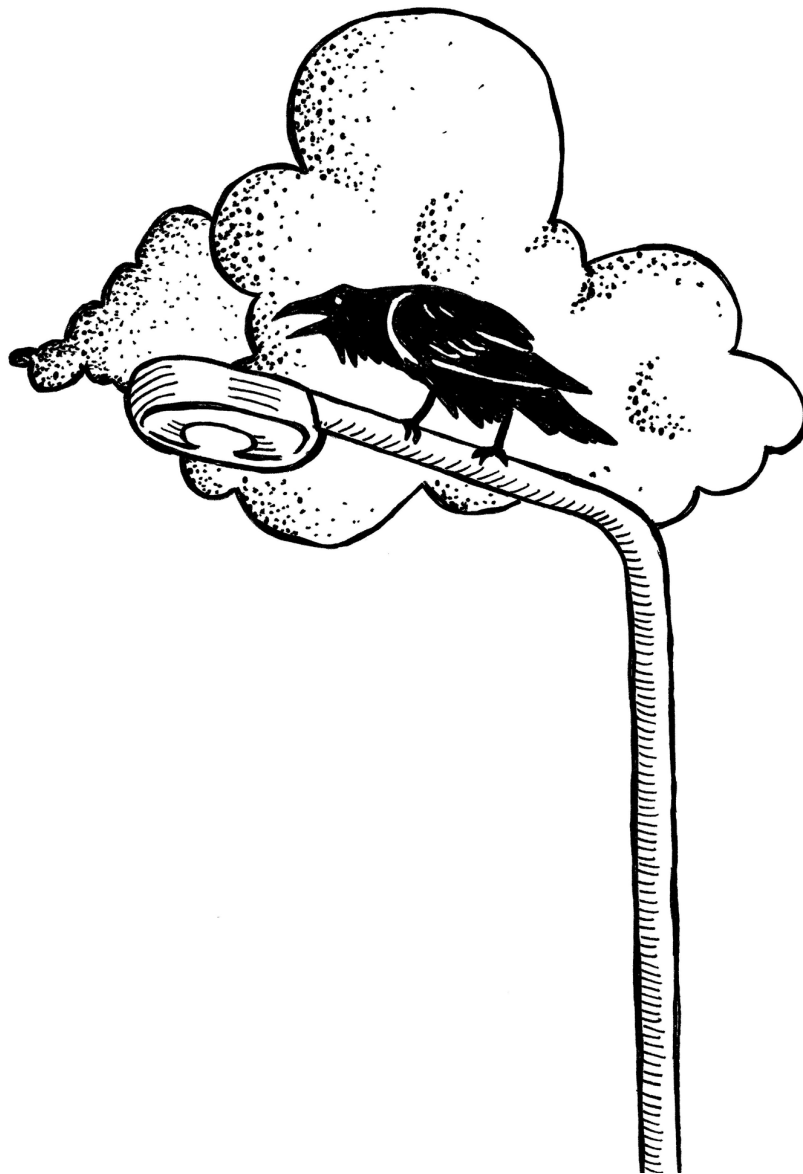
Trausti Árnason Reykdal (1888 – 1964) var fæddur á Mýlaugsstöðum í Reykjadal í Suður-Þingeyjarsýslu, en ólst upp á Hólmavaði í Aðaldal fram yfir fermingu. Hann fluttist til Akureyrar 1909, átti þar heima um 20 ára skeið og vann þar meðal annars sem fiskmatsmaður. Eftir það var hann um tíma bóndi í Skagafirði en síðast fiskmatsmaður á Siglufirði. Hann orti lagboðavísuna *Þýtur í stráum þeyrinn hljótt*.

Þorleifur Jónsson (1896 – 1983) frá Skálateigi í Norðfirði, starfaði sem lögreglumaður, málaflutningsmaður og bæjarfulltrúi í Hafnarfirði, síðan framkvæmdarstjóri og sveitastjóri á Eskifirði. Hann orti lagboðavísuna *Man ég vorsins vinarorð*.

Þorsteinn Erlingsson (1858 – 1914) skáld fæddist í Stóru-Mörk í Fljótshlíð en ólst upp í Hlíðarendakoti. Hann starfaði sem ritstjóri á Seyðisfirði og Bíldudal en gerðist síðar kennari í Reykjavík. Hann orti lagboðavísuna *Þú ert hljóður, þróstur minn*.

Stemmur

lagboðar á nótum úr safni Kvæðamannafélagsins Iðunnar

Lagboði
Man ég vorsins vinarorð

Þorleifur Jónsson frá Skálateigi

Ferskeytt

Stemma úr Þingeyjarsýslu.

Kvæðakona: Sigríður Friðriksdóttir

♩ = 66

Man ég vors - ins vin - ar - orð, vök - u - foss - a - nið - inn,
fjall - a - tign og fríð - a storð, fagr - an ló - u - klið - inn.

The musical score is written on two staves. The first staff contains the melody for the first line of the poem, and the second staff contains the melody for the second line. The lyrics are written below the notes. The tempo is marked as ♩ = 66.

Man ég vorsins vinarorð,
vökufossaniðinn,
fjallatign og fríða storð,
fagran lóukliðinn.

Man ég sumars sólskinstíð,
sefgræn engi, bala,
fjóluangan, fjallahlíð,
fegurð innstu dala.

Man ég vetrar dimman dag,
dapran, frosta-raman,
úfinn Norðra nístingslag
nöldra vikum saman.

Eins ég man hans kyrru kvöld
klakabundna voga,
norðurljósa-logatjöld
lýsa himinboga.

Lagboði:

Mætum undi mér hjá höld

Ferskeytt, hringhent

Sigurbjörn K. Stefánsson

Kvæðamaður: Sigurbjörn K. Stefánsson

Stemma kennd við
Stefán Árnason

♩ = 72

Mæt - um und - i___ mér hjá höld marg-a stund - u___ inn - i.

Man ég fundi' og kvæð - a - kvöld kær - ust lund - u___ minn - i.

Vísur ortar til kvæðamanns

Hingað kominn hýr á brá,
heilsa glöðum vini,
og stilli kvæðastrengi hjá,
Stefáni Árnasyni.

Betur enginn hátt og hlýtt,
hreyfði drengur ómi.
Kvaðst þú lengi ljúft og þýtt,
ljúflingsstrengjarómi.

Hress í anda hljóðs þér baðst,
— hari kvæðapínga.
Úrvals stöku oft þú kvaðst,
eftir Skagfirðinga.

Bragafræða besta hljóm,
byggðu í næði glaður,
styrkur bæði í starfi og róm,
Stefán kvæðamaður.

Mætum undi mér hjá höld
marga stundu inni.
Man ég fundi og kvæðakvöld
kærust lundu minni.

Báðir unnum orðsins gnótt,
— að þar runnum — hlynir.
Urðum kunnir furðu fljótt,
ferhendunnar vinir.

Ættum léða ölsins veig,
— yfir réðum tíma,
oft það gleði undir steig,
— enda kveðin ríma.

Heill og gæði hér á jörð,
hljóttu í næði, glaður.
Stattu um fræði stuðla vörð
Stefán kvæðamaður.

Lagboði:

Sílgræn börð um sumardag

Ferskeytt, hringhent

Guðmundur Friðjónsson

Kvæðamaður: Kjartan Ólafsson

Stemma úr Húnavatnssýslu
kennd við Hjálmar Lárusson

♩ = 63

Síl - græn börð um__ sum - ar - dag sá eg hjörð - um__ fró - a.

Dreg - ur á jörð - u drung - a - brag, drep - ur'í skörð - in__ ló - a.

Lóa fiðurgisin

Sílgræn börð um sumardag
sá eg hjörðum fróa.
Dregur á jörðu drungabrag,
drepur í skörðin lóa.

Suður á leiti sá eg þig
syngja teita á vori.
Svona breytist margt um mig,
mér er þreyta í spori.

Allt er frá, sem ornar þér
út' í snjá og gnjósti -
speldið bláa af þér er,
orðin grá á brjósti.

Engis biður ein á strönd
- elsk að friði - þysinn,
stormaklið né lýð um lönd
lóa fiðurgisin.

Lagboði:
Þarna ertu, máni minn
Ferskeytt

Herdís Andrésdóttir

Kvæðamaður: Bjarni Guðmundsson

Stemma úr Húnavatnssýslu

♩ = 52

Þarn - a ert - u mán - i minn, mild - ur þig að sýn - a,
læt - ur til mín ljóm - a inn ljúf - a geisl - a þín - a.

The musical score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as ♩ = 52. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some phrases beamed together. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The second staff continues the melody and lyrics, ending with a double bar line.

Mánavísur

Þarna ertu, máni minn,
mildur þig að sýna,
lætur til mín ljóma inn
ljúfa geisla þína.

Hvaðan ertu kominn frá,
hvert á nú að halda?
Viltu yfir lönd og lá
ljósinu þínu tjalda?

Aldrei varstu eigingjarn,
alla jafnt þú gladdir,
unga rós og eyðihjarn
ástar geislum kvaddir.

Aldrei þáðirðu eyris laun
aðstoð fyrir veitta,
er fylgdirðu yfir fjöll og hraun
ferðamanni þreytta.

Lagboði:

Þó að vandinn veiki þrótt

Ferskeytt, hringhent

Jóhann Garðar Jóhannsson

Kvæðamaður: Jóhann Garðar Jóhannsson

Stemma kennd við
Jóhann Garðar Jóhannsson

♩ = 94

Þó að vand - inn veik - i þrótt vart mun and - an sak - a.
smátt og smátt hægjar.
Fyr - ir hand-an hóm og nótt heið - ar strand-ir vak - a.

Þó að

Þó að ótti eflist, þá
ýmsra njóttu hylli.
Kvæðin sótt í kærleiksþrá
kveddu af þrótt og snilli.

Þó að ami illfær skeið
ýmsir hami kaldir.
Þín til frama liggur leið
list ef tama valdir.

Þó að grettar leiðir lands
liggi ei réttu megin.
Heimtum rétt hins rænda manns
reynum að slétta veginn.

Þó að vandinn veiki þrótt
vart mun andann saka.
Fyrir handan hóm og nótt
heiðar strandir vaka.

Lagboði:

Þýtur í stráum þeyrinn hljótt

Ferskeytt

Trausti Á. Reykdal

Kvæðamaður: Sigurbjörn K. Stefánsson

Stemma kennd við
Arngrím Sveinsson

The musical score is written on two staves. The first staff is in 4/4 time and the second staff is in 4/4 time. The melody is written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes.

Þýt-ur í strá - um þeyr-inn hljótt, þagn-ar klið - ur__ dags - ins.

Guð er aðbjóð - a góð-a nótt__ í geisl-um sól - ar__ lags - ins.

Hélu af þéttum skýjaskjá
skafa glettur vinda,
sólskinsblettum bregður á
brúnagretta tinda.

Þýtur í stráum þeyrinn hljótt,
þagnar kliður dagsins.
Guð er að bjóða góða nótt
í geislum sólarlagsins.

Lagboði:

Man ég bjarta bæinn minn

Steinn Sigurðsson

Braghent

Stemma víða kunnug
í Húnavatnssýslu

Kvæðamaður: Kjartan Ólafsson

♩. = 84

Man ég bjart - a bæ - inn minn frá bernsk-u dög - um, þar sem rjáfr - ið
söng af sög - um, sön - ar-galdr - i, rímn - a - lög - um.

Bærinn minn

Man ég bjarta bæinn minn frá bernskudögum,
þar sem rjáfrið söng af sögum,
sónargaldri, rímnalögum.

Þabbi sjálfur sat þar oft við sagnalestur.
Þróttur kvæða þótti mestur
þegar skemmti næturgestur.

Okkur bræðrum iðja gafst sem öðrum þjónum.
Löngum amma laut að þjónum,
lagði mamma hönd að skónum.

Það sem best í brjósti mínu bærast kunni
drakk ég allt úr einum brunni:
iðjuríku baðstofunni.

Lagboði:

Uppi' í háa hamrinum

Davíð Stefánsson

Braghent

Stemma úr Eyjafirði

♩. = 80

Kvæðakona: Þuríður Friðriksdóttir

kennd við Jóhann Sveinsson
frá Flögu

"Uppi' í há - a hamr - in - um býr huld - u - kon - a; það veit eng - inn
Ísl - lend ing - ur ann - ar en ég hve vel hún syng - ur".

Ekillinn

Einu sinni ekill bjó á Álfahamri
er alltaf söng í svefni' og vöku
með sama lagi þessa stöku.

„Uppi' í háa hamrinum býr huldukona;
það veit enginn Íslendingur
annar en ég, hve vel hún syngur“.

Eitt sinn hvarf hann, ekillinn frá Álfahamri;
ekki var það allt með felldu
eftir því sem sumir héldu.

Leitað var hans út með á og upp við hamra.
En allir höfðu öðru að sinna,
og ekillinn var hvergi að finna.

Löngu seinna sauðamaður sagðist hafa
heyrt hann glöggt á hljóðri vöku
í hamrinum kveða þessa stöku:

„Uppi' í háa hamrinum býr huldukona;
það veit enginn Íslendingur
annar en ég, hve vel hún syngur“.

Lagboði:

Númi hvítum hesti reið

Nýhent, víxlhent

Sigurður Breiðfjörð

Stemma úr Mýrasýslu

Kvæðamaður: Sigurður S. Straumfjörð

♩. = 92

The musical score is written on two staves in G major (one sharp). The tempo is marked as ♩. = 92. The melody consists of eighth and quarter notes, with some measures containing eighth rests. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The first line of music corresponds to the first line of lyrics, and the second line of music corresponds to the second line of lyrics. The score ends with a double bar line.

Núm - i hvít - um hest - i reið hetj - an bar sig vel í sæt - i.
Klár - inn nýt - ur kunn - i skeið kvik - ari - i var en ljón_ á fæt - i.

Rímur af Núma kóngi Pompílssyni

5. ríma, vísur 62 - 65

Númi hvítum hesti reið
hetjan bar sig vel í sæti.
Klárinn nýtur kunni skeið
kvikari var en ljón á fæti.

Létt sem flygi lausamjöll
lék skævaður söðulboga.
Reiðartygin eru öll
úðar hlaðin vafurloga.

Hersilíu vagninn við
vóð hinn stinni jór á beinum
Númi því á þessa hlið
þeyta kynni brúnasteinum.

Blása menn til burtferðar
byrja hætta reisu þora
grundu renna glófaxar
götur og stræti járnum spora.

Lagboði:

Þú ert hljóður, þróstur minn

Nýhent, hringhent

Þorsteinn Erlingsson

Stemma víða kunnug

Kvæðamaður: Kjartan Ólafsson

♩. = 69

Þú ert hljóður, þróstur minn, þér er-u góðar horfnar bögur;
fyrir ég óðinn þekkti þinn, þá voru ljóðin mörg og fögur.

1. maí

Þú ert hljóður, þróstur minn,
þér eru góðar horfnar bögur;
fyrir ég óðinn þekkti þinn,
þá voru ljóðin mörg og fögur.

Hefurðu engin hljóð í dag?
Hér ég lengi feginn biði,
ef ég fengi eitthvert lag,
áður en gengi sól að viði.

Þér er lagið þögnin ein,
þú hefur blæinn haft um vangann
og horft á æginn efst af grein
allan daginn sumarlangan.

Kannski líði útferð að,
og þín bíði norður í sænum
upp í hlíð á hlýjum stað
hríslan fríð í dalnum grænum.

Veit ég þrátt um vorsins stund
var þar kátt um holt og steina;
sungið hátt í hverjum lund,
hoppað datt á milli greina.

Hér á eftir koma nokkur nýleg kvæði eftir ýmsa höfunda við lagboða, sem falla að þeirra bragarhátum. Prufið líka að kveða kvæðin við aðrar stemmur.

Kvæðið Dýraþing er eftir Þórarinn Eldjárn og er úr ljóðabókinni Ljóðpundari sem gefin var út 2018. Það er ort undir ferskeyttum hætti og fellur því að öllum ferskeytlu stemmum. Hér er það við lagboðann: Þó að vandinn veiki þrótt. Tveir tónar eru lengdir, endatónar 1. og 3. ljóðlínu, þá heyrist betur rímið og grínið.

Dýraþing

Lagboði: Þó að vandinn veiki þrótt

Þórarinn Eldjárn

Ferskeytt

Stemma kennd við
Jóhann Garðar Jóhannsson

♩ = 94

Þeg - ar___ kus - a mælt - i MÖ, máls - hefj - and - inn fín - i,
svar - að - i henn - i bol - i BÖ smátt og smátt hæggar. bar - a___svona' í grín - i.____

Þegar kusa mælti MÖ,
málshefjandinn fíni,
svaraði henni boli BÖ
bara svona' í gríni.

Kindin einnig með sitt ME
málið lét sig varða.
Það var ekkert HE HE HE
á hennar mælikvarða.

Seppi kom og sagði VOFF
síðan ekki meira,
enda lítið eðalstoff
í því gjammi' að heyra.

Kisa síðust sagði JÁ,
sáust hin öll stara.
Auðvitað hún meinti MJÁ
en mismælti sig bara.

Kaffikelling

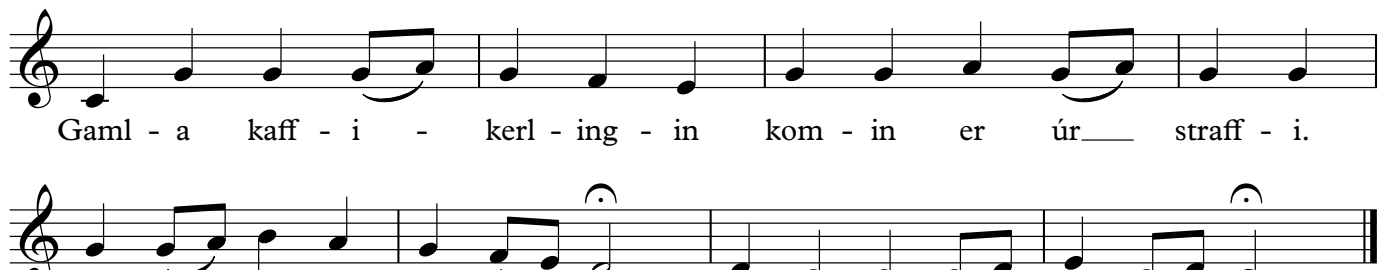
Lagboði: Sílgræn börð um sumardag

Ferskeytt

Þórarinn Eldjárn

Stemma úr Húnavatnssýslu
kennd við Hjálmar Lárusson

♩ = 63

Gaml - a kaff - i - kerl - ing - in kom - in er úr — straff - i.

Vill hún_ út á vell - ing_ inn væn - a slumm-u af kaff - i.

Gamla kaffikellingin
komin er úr straffi.
Vill hún út á vellinginn
væna slummu af KAFFI.

— Kannski er betra, kona góð
að kanil ég þér skaffi ...
Kerling svarar alveg óð:
— EKKERT NEMA KAFFI.

Býð ég vatn, þá vælir hún:
— Vonlaus ertu, Haffi.
Setur á sig ygglibrún
áfram heimtar KAFFI.

Biður lúmsk um „brúnan drykk
sem byrjar ekki á vaffi ...“
Innbyrðir svo í einum rykk
átján bolla af KAFFI.

Ríma af Rónaldo

Sigurlín Hermannsdóttir

Lagboði: Man ég vorsins vinarorð

Ferskeytt

Stemma úr Þingeyjarsýslu

Tilbrigði, 1. og 3. taktur lengdur

♩ = 66

Fót - bolt - a vil hefj - a hjal sem heill - ar, sagt er, flest - a.

Pilt - ur einn frá Port - ú - gal er prim - a - donn - an mest - a.

Stórsigur Íslendinga (1:1) gegn Portugal 2016

Fótbolta vil hefja hjal
sem heillar, sagt er, flesta.
Piltur einn frá Portugal
er prímadonnan mesta.

Því skal kveða um kapp þann
er Kristján Rónald heitir.
Tuðru vítt um velli hann
vaskur jafnan þeytir.

Frægan hefur garðinn gert
á grænum flötum valla
bolta fengu fætur snert
og flinkur við að skalla.

Á heimaslóðum hóf sinn leik
og hljóp sem óður væri.
Sást þá bara í bláan reyk
er boltann greip á færi.

Með enskum líka lék hann sér
og launin einhver þáði
mun þar kallast Manséster
er mörkin flest hann skráði.

Nú víkur sögu suðrí Frans
er safnast á EM-vegum
þeir sem iðka þennan dans
af þjóðum ýmislegum.

Víst var margt um manninn þar
og margir stórir kallar.
Af öðrum Róni reyndar bar
sem reynslubolti vallar.

Atti kappi allra fyrst
við örþjóð, litla og smáa
er hélt sig geta gæfu kysst
í gallanum sínum bláa.

Byrjar leikur vítt um völl
og veitti ýmsum betur.
Frá stúku heyrðust stríðust köll
er stuðningsliðið hvetur.

Bláa liðið andskotans
yfir fór þar strikið
þvældist fyrir fótum hans
og fagnaði of mikið.

Alveg tók þó tappann úr
er tuðru skutu í markið.
Róni gerðist rosa súr
og reyndi vítaskparkið.

Árangur hann ekki fékk
því yfir markið skaut hann.
Út af velli gnafinn gekk,
í grasið þarna laut hann.

Er leiknum þessum lokið var
með læti í bláum köllum
frábær sigur fenginn þar
það fannst okkur víst öllum.

Dæmi um nokkur tilbrigði

Ríma af Rónaldo

Sigurlín Hermannsdóttir

Lagboði: Man ég vorsins vinarorð

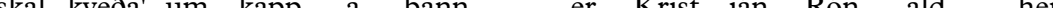
Ferskeytt

Stemma úr Þingeyjarsýslu

♩ = 66

Fót - bolt - a vil hefj - a hjal sem heill - ar, sagt er, flest - a.

Pilt - ur einn frá Port - ú - gal er prím - a - donn - an__ mest - a.

 Því skal kveða' um kapp - a þann er Krist - ján Rón - ald heit - ir.

Tuðr - u vátt - um vell - í hann vask - ur___ jafn - an___ þeyt - ir.

Fræg - an hef - ur garð - inn gert á græn - um flöt - um vall - a

bolt - a feng - u fæt - ur snart og flink - ur við að skall - a.

Er leikn - um þess - um lok - ið var með læti' í blá - um köll - um

rit. a tempo **rit.**

frá-bær sig - ur feng-inn þar það fannst okk - ur víst öll - um.

Farfuglarnir

Lagboði: Uppi' í háa hamrinum
Braghent

Þórarinn Eldjárn

Stemma úr Eyjafirði
kennd við Jóhann Sveinsson
frá Flögu

♩. = 80

Far - fugl-arn - ir fylkj - a liði' og flug - ið tak - a, lát - a samt í
veðr - i vak - a ——— að víst þeir kom - i svo til bak - a.

Farfuglarnir fylkja liði og flugið taka,
láta samt í veðri vaka
að víst þeir komi svo til baka.

En ef ég spyr þá af hverju þeir ætli að fara,
út í hött þeir alltaf svara,
á mig stara og segja: Bara!

Af hverju vilja þeir út í buskann æða og þjóta?
Telja þeir haustsins liti ljóta?
Leiðast þeim svona menn sem skjóta?

Eða er það til þess eins að þurfa ekki í skóla
sem þeir byrja að garga og góla
og glaðir yfir höfin dóla?

Ætla þeir bara undir teppið öllu að sópa?
Er það til þess eins að skrópa
að þeir mynda ferðahópa?

Glói gullfiskur

Þórarinn Eldjárn

Lagboði: Man ég bjarta bæinn minn
Braghent

Stemma úr Eyjafirði
kennd við Jóhann Sveinsson
frá Flögu

$\text{♩} = 70$

Gló - i minn er gull - fisk - ur í glærr - i kruk - k - u. Ekk - i sýn - ist
allt í lukk - u, enn - ið leggst í djúp - a hruk - k - u.

Glói minn er gullfiskur í glærri krukku.
Ekki sýnist allt í lukku,
ennið leggst í djúpa hrukku.

Ekki held ég honum þyki hér mjög gaman.
Hreyfir munninn sundur saman
sauðarlegur er í framan.

Víst er að hann virðist eitthvað vilja segja:
Ónotum í alla fleygja
eða bara fussa og sveia.

Kemur samt að kveðja mig og kyssir glerið.
Heldur fast í hífuderið
hallar sér á koddaverið.

Bullvísur

Sigurlín Hermannsdóttir

Lagboði: Þú ert hljóður, þröstur minn
Nýhent, hringhent

Stemma víða kunnug

♩. = 69

Ein - u sinn - i átti' ég hest á - kaf - leg - a fagr - an Skjón - a.
Það var sem mér þótt - i best þeg - ar hann fór að hekla' og þrjón - a.

Einu sinni átti' ég hest
ákaflega fagran Skjóna.
Það var sem mér þótti best
þegar hann fór að hekla og þrjóna.

Einu sinni átti' ég kú
einhvern veginn skjöldótt var hún.
Það var gott fyrir þjóðarbú
þegar fjórum kálfum bar hún.

Einu sinni átti' ég kind
aðeins flekkótt vinstra megin
og þótti hálfgerð hryggaðarmynd
er hljóp eitt sumar Laugavegin.

Einu sinni átti' ég hund
ótrúlegur var á litinn.
Reyndist það mér þungbær stund
þegar hann var í rassinn bitinn.

Einu sinni átti' ég fugl
einhver sagði' ann væri hani.
Þótti mér slíkt þvílíkt rugl
því þessi fugl var líkur svani.

Ekki menga náttúruna

Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Lagboði: Númi hvítum hesti reið

Stemma úr Mýrasýslu

Nýhent

♩. = 92

The musical score is written on two staves in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩. = 92. The first staff contains the lyrics: "Ei skal vinn - a ó - þörf spjöll. Eitt við skul - um reyna' að mun - a". The second staff contains the lyrics: "seint og snemm - a allt - af öll; ekk - i meng - a nátt - úr - un - a." There are various musical notations including eighth notes, quarter notes, and rests, with some notes beamed together. A first ending bracket is shown above the final measure of the second staff.

Ei skal vinna óþörf spjöll.
Eitt við skulum reyna að muna
seint og snemma, alltaf öll;
ekki menga náttúruna.

Ís og fannir yljár sól
úti snjórinn börnin lokkar.
Jarðarbúa jörðinól
Jörðin hún er móðir okkar.

Öllu góðu leggjum lið
lífið ber oss alls kyns gæði.
Öll við þráum ást og frið:
um það fjallar þetta kvæði.

Trítla út um tún og hól
telpukorn og strákahnokkar.
Jarðarbúa jörðinól.
Jörðin hún er móðir okkar.

Björt og fögur sindrar sól
sumartíðin börnin lokkar.
Jarðarbúa jörðinól.
Jörðin hún er móðir okkar.

Vötn og skóga, læk og lyng,
lindir, fossa, móa, kletta,
kjarr og engi um ég syng;
okkur ber að vernda þetta.

Hafið stóra blikar blátt
björg er löngum þar að hafa.
Ef við lifum öll í sátt
allir njóta hafsins gjafa.

Einnig vernda okkur ber
afbragðs vini gæskuríka.
Dýralífið dýrmætt er
dýrin eiga hnöttinn líka.

Ei skal vinna óþörf spjöll.
Eitt við skulum reyna að muna
seint og snemma, alltaf öll;
ekki menga náttúruna.

Kvæði og rímur

Ferskeytt

Man ég vorsins vinarorð

Þorleifur Jónsson

Man ég vorsins vinarorð,
vökufossaniðinn,
fjallatign og fríða storð,
fagran lóukliðinn.

Man ég sumars sólskinstíð,
sefgræn engi, bala,
fjóluangan, fjallahlíð,
fegurð innstu dala.

Man ég vetrar dimman dag,
dapran, frosta-raman,
úfinn Norðra nístingslag
nöldra vikum saman.

Eins ég man hans kyrru kvöld
klakabundna voga,
norðurljósa-logatjöld
lýsa himinboga.

Þarna ertu, máni minn

Mánavísur

Herdís Andrésdóttir

Þarna ertu, máni minn,
mildur þig að sýna,
lætur til mín ljóma inn
ljúfa geisla þína.

Hvaðan ertu kominn frá,
hvert á nú að halda?
Viltu yfir lönd og lá
ljósinu þínu tjalda?

Aldrei varstu eigingjarn,
alla jafnt þú gladdir,
unga rós og eyðihjarn
ástar geislum kvaddir.

Aldrei þáðirðu eyris laun
aðstoð fyrir veitta,
er fylgdirðu yfir fjöll og hraun
ferðamanni þreytta.

Sílgræn börð um sumardag

Lóa fiðurgisin

Guðmundur Friðjónsson

Sílgræn börð um sumardag
sá eg hjörðum fróa.
Dregur á jörðu drungabrag,
drepur í skörðin lóa.

Suður á leiti sá eg þig
syngja teita á vori.
Svona breytist margt um mig,
mér er þreyta í spori.

Allt er frá, sem ornar þér
út' í snjá og gnjósti -
speldið bláa af þér er,
orðin grá á brjósti.

Engis biður ein á strönd
- elsk að friði - þysinn,
stormaklið né lýð um lönd
lóa fiðurgisin.

Þó að vandinn veiki þrótt

Þó að

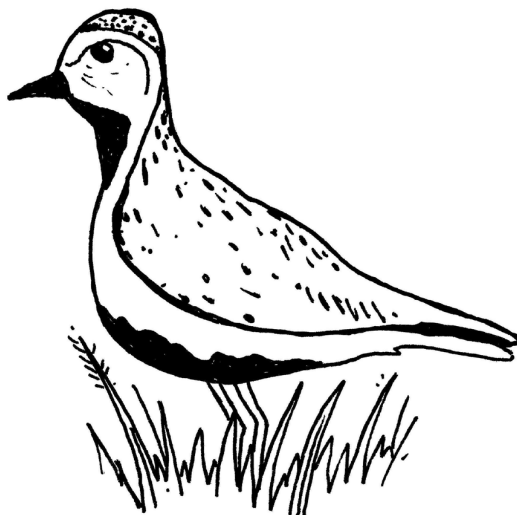
Jóhann Garðar Jóhannsson

Þó að ótti efflist, þá
ýmsra njóttu hylli.
Kvæðin sótt í kærleiksprá
kveddu af þrótt og snilli.

Þó að ami illfær skeið
ýmsir hami kaldir.
Þín til frama liggur leið
list ef tama valdir.

Þó að grettar leiðir lands
liggi ei réttu megin.
Heimtum rétt hins rænda manns
reynum að slétta veginn.

Þó að vandinn veiki þrótt
vart mun andann saka.
Fyrir handan hóm og nótt
heiðar strandir vaka.

Mætum undi mér hjá höld

Vísur ortar til kvæðamanns

Sigurbjörn K. Stefánsson

Hingað kominn hýr á brá,
heilsa glöðum vini,
og stilli kvæðastrengi hjá,
Stefáni Árnasyni.

Betur enginn hátt og hlýtt,
hreyfði drengur ómi.
Kvaðst þú lengi ljúft og þýtt,
ljúflingsstrengjarómi.

Hress í anda hljóðs þér baðst,
— hari kvæðarþinga.
Úrvals stöku oft þú kvaðst,
eftir Skagfirðinga.

Bragfræða besta hljóm,
byggðu í næði glaður,
styrkur bæði í starfi og róm,
Stefán kvæðamaður.

Mætum undi mér hjá höld
marga stundu inni.
Man ég fundi og kvæðakvöld
kærust lundu minni.

Báðir unnum orðsins gnótt,
— að þar runnum — hlynir.
Urðum kunnir furðu fljótt,
ferhendunnar vinir.

Ættum léða ölsins veig,
— yfir réðum tíma,
oft það gleði undir steig,
— enda kveðin ríma.

Heill og gæði hér á jörð,
hljóttu í næði, glaður.
Stattu um fræði stuðla vörð
Stefán kvæðamaður.

Þýtur í stráum þeyrinn hljótt

Trausti Á. Reykdal

Hélu af þéttum skýjaskjá
skafa glettur vinda,
sólskinsblettum bregður á
brúnagretta tinda.

Þýtur í stráum þeyrinn hljótt,
þagnar kliður dagsins.
Guð er að bjóða góða nótt
í geislum sólarlagsins.

Dýrþing

Þórarinn Eldjárn

Þegar kusa mælti MÖ,
málshefjandinn fíni,
svaraði henni boli BÖ
bara svona í gríni.

Kindin einnig með sitt ME
málið lét sig varða.
Það var ekkert HE HE HE
á hennar mælikvarða.

Seppi kom og sagði VOFF,
síðan ekki meira,
enda lítið eðalstoff
í því gjammi að heyra.

Kisa síðust sagði JÁ,
sáust hin öll stara.
Auðvitað hún meinti MJÁ
en mismælti sig bara.

Stórsigur Íslendinga (1:1) gegn Portúgal 2016

Ríma af Rónaldó

Sigurlín Hermannsdóttir

Fótbolta vil hefja hjál
sem heillar, sagt er, flesta.
Piltur einn frá Portúgal
er prímadonnan mesta.

Því skal kveða um kapp þann
er Kristján Rónald heitir.
Tuðru vítt um velli hann
vaskur jafnan þeytir.

Frægur hefur garðinn gert
á grænum flötum valla
bolta fengu fætur snert
og flinkur við að skalla.

Á heimaslóðum hóf sinn leik
og hljóp sem óður væri.
Sást þá bara í bláan reyk
er boltann greip á færi.

Með enskum líka lék hann sér
og launin einhver þáði
mun þar kallast Manséster
er mörkin flest hann skráði.

Nú víkur sögu suðrí Frans
er safnast á EM-vegum
þeir sem iðka þennan dans
af þjóðum ýmislegum.

Víst var margt um manninn þar
og margir stórir kallar.
Af öðrum Róni reyndar bar
sem reynslubolti vallar.

Atti kappi allra fyrst
við örþjóð, litla og smáa
er hélt sig geta gæfu kysst
í gallanum sínum bláa.

Byrjar leikur vítt um völl
og veitti ýmsum betur.
Frá stúku heyrðust stríðust köll
er stuðningsliðið hvetur.

Bláa liðið andskotans
yfir fór þar strikið
þvældist fyrir fótum hans
og fagnaði of mikið.

Alveg tók þó tappann úr
er tuðru skutu í markið.
Róni gerðist rosa súr
og reyndi vítasparkið.

Árangur hann ekki fékk
því yfir markið skaut hann.
Út af velli gnafinn gekk,
í grasið þarna laut hann.

Er leiknum þessum lokið var
með læti í bláum köllum
frábær sigur fenginn þar
það fannst okkur víst öllum.

Kaffikelling

Þórarinn Eldjárn

Gamla kaffikellingin
komin er úr straffi.
Vill hún út á vellinginn
væna slummu af KAFFI.

— Kannski er betra, kona góð
að kanil ég þér skaffi ...
Kerling svarar alveg óð:
— EKKERT NEMA KAFFI.

Býð ég vatn, þá vælir hún:
— Vonlaus ertu, Haffi.
Setur á sig ygglibrún
áfram heimtar KAFFI.

Biður lúmsk um „brúnan drykk
sem byrjar ekki á vaffi ...“
Innbyrðir svo í einum rykk
átján bolla af KAFFI.

Kisi minn

Erla

Kisi minn er fimur frá,
furðu laus við bresti,
svartur, hvítur, gulur, grár,
galdratrúður mesti.

Þótt hann fimleik sýni sinn,
sveigju, hopp og strikið,
aldrei tekur auminginn
eyri fyrir vikið.

Vísur um vind

Sigrún Haraldsdóttir

Með vindinum ég vildi fá
vitt um grund að líða.
Beygja fífu, blása í strá,
blístra nótu stríða.

Bæra syfjuð blöð á grein,
blárri klukku dilla.
Fægja klappir, flengja stein,
flík á snúru trylla.

Rugla hári á hefðarmey
húfu af kolli svifta.
Bera af túni bóndans hey,
bleiku tjaldi lyfta.

Hendast frjáls um himininn
heima skoða víða.
Staldra ögn við stólinn þinn
strjúka vangann fríða.

Nýhent

Númi hvítum hesti reið

Sigurður Breiðfjörð

Rímur af Núma kóngi Pompílssyni

5. ríma, vísur 62 – 65

Númi hvítum hesti reið
hetjan bar sig vel í sæti
klárinn nýtur kunni skeið
kvikari var en ljón á fæti.

Létt sem flygi lausamjöll
lék skævaður söðulboga
reiðartygin eru öll
úðar hlaðin vafurloga.

Hersilíu vagninn við
vóð hinn stinni jór á beinum
Númi því á þessa hlið
þeyta kynni brúnasteinum.

Blása menn til burtferðar
byrja hætta reisu þora
grundu renna glófaxar
götur og stræti járnum spora.

Þú ert hljóður, þröstur minn

Þorsteinn Erlingsson

1. maí

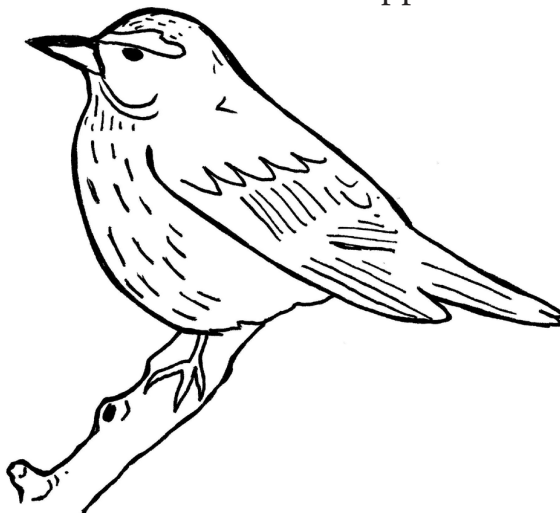
Þú ert hljóður, þröstur minn,
þér eru góðar horfnar bögur;
fyrir ég óðinn þekkti þinn,
þá voru ljóðin mörg og fögur.

Hefurðu engin hljóð í dag?
hér ég lengi feginn biði,
ef ég fengi eitthvert lag,
áður en gengi sól að viði.

Þér er lagin þögnin ein,
þú hefur blæinn haft um vangann
og horft á æginn efst af grein
allan daginn sumarlangan.

Kannski líði útferð að,
og þín bíði norður í sænum
upp í hlíð á hlýjum stað
hríslan fríð í dalnum grænum.

Veit ég þrátt um vorsins stund
var þar kátt um holt og steina;
sungist hátt í hverjum lund,
hoppað dátt á milli greina.

Ekki menga náttúruna

Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Ei skal vinna óþörf spjöll.
Eitt við skulum reyna að muna
seint og snemma, alltaf öll;
ekki menga náttúruna.

Öllu góðu leggjum lið
lífið ber oss alls kyns gæði.
Öll við þráum ást og frið:
um það fjallar þetta kvæði.

Björt og fögur sindrar sól
sumartíðin börnin lokkar.
Jarðarbúa jörðin ól.
Jörðin hún er móðir okkar.

Hafið stóra blikar blátt
björg er löngum þar að hafa.
Ef við lifum öll í sátt
allir njóta hafsins gjafa.

Ís og fannir yljar sól
úti snjórinn börnin lokkar.
Jarðarbúa jörðin ól
Jörðin hún er móðir okkar

Trítla út um tún og hól
telpukorn og strákahnokkar.
Jarðarbúa jörðin ól.
Jörðin hún er móðir okkar.

Vötn og skóga, læk og lyng
lindir, fossa, móa, kletta,
kjarr og engi um ég syng;
okkur ber að vernda þetta.

Einnig vernda okkur ber
afbragðs vini gæskuríka.
Dýralífið dýrmætt er
dýrin eiga hnöttinn líka.

Ei skal vinna óþörf spjöll.
Eitt við skulum reyna að muna
seint og snemma, alltaf öll;
ekki menga náttúruna.

Bullvísur

Sigurlín Hermannsdóttir

Einu sinni átti' ég hest
ákaflega fagran Skjóna.
Það var sem mér þótti best
þegar hann fór að hekla og þrjóna.

Einu sinni átti' ég kú
einhvern veginn skjöldótt var hún.
Það var gott fyrir þjóðarbú
þegar fjórum kálfum bar hún.

Einu sinni átti' ég kind
aðeins flekkótt vinstra megin
og þótti hálfgerð hryggaðarmynd
er hljóp eitt sumar Laugavegin.

Einu sinni átti' ég hund
ótrúlegur var á litinn.
Reyndist það mér þungbær stund
þegar hann var í rassinn bitinn.

Einu sinni átti' ég fugl
einhver sagði' ann væri hani.
Þótti mér slíkt þvílíkt rugl
því þessi fugl var líkur svani.

Braghent

Man ég bjarta bæinn minn

Bærinn minn

Steinn Sigurðsson

Man ég bjarta bæinn minn frá bernskudögum,
þar sem rjáfrið söng af sögum,
sónargaldri, rímnalögum.

Pabbi sjálfur sat þar oft við sagnalestur.
Þróttur kvæða þótti mestur
þegar skemmti næturgestur.

Okkur bræðrum iðja gafst sem öðrum þjónum.
Löngum amma laut að þjónum,
lagði mamma hönd að skónum.

Það sem best í brjósti mínu bærast kunni
drakk ég allt úr einum brunni:
iðjuríku baðstofunni.

Uppi' í háa hamrinum

Ekillinn

Davíð Stefánsson

Einu sinni ekill bjó á Álfahamri
er alltaf söng í svefni' og vöku
með sama lagi þessa stöku.

„Uppi' í háa hamrinum býr huldukona:
það veit enginn Íslendingur
annar en ég hve vel hún syngur“.

Eitt sinn hvarf hann, ekillinn frá Álfahamri;
ekki var það allt með feldu
eftir því, sem sumir héldu.

Leitað var hans út með á og upp við hamra.
En allir höfðu öðru að sinna,
og ekillinn var hvergi að finna.

Löngu seinna sauðamaður sagðist hafa
heyrt hann glögg á hljóðri vöku
í hamrinum kveða þessa stöku:

„Uppi' í háa hamrinum býr huldukona;
það veit enginn Íslendingur
annar en ég, hve vel hún syngur“.

Glói gullfiskur

Þórarinn Eldjárn

Glói minn er gullfiskur í glærri krukku.
Ekki sýnist allt í lukku
ennið leggst í djúpa hrukku.

Ekki held ég honum þyki hér mjög gaman.
Hreyfir munninn sundur saman,
sauðarlegur er í framan.

Víst er að hann virðist eitthvað vilja segja:
Ónotum í alla fleygja
eða bara fussa og sveia.

Kemur samt að kveðja mig og kyssir glerið.
Heldur fast í húfuderið
hallar sér á koddaverið.

Farfuglarnir

Þórarinn Eldjárn

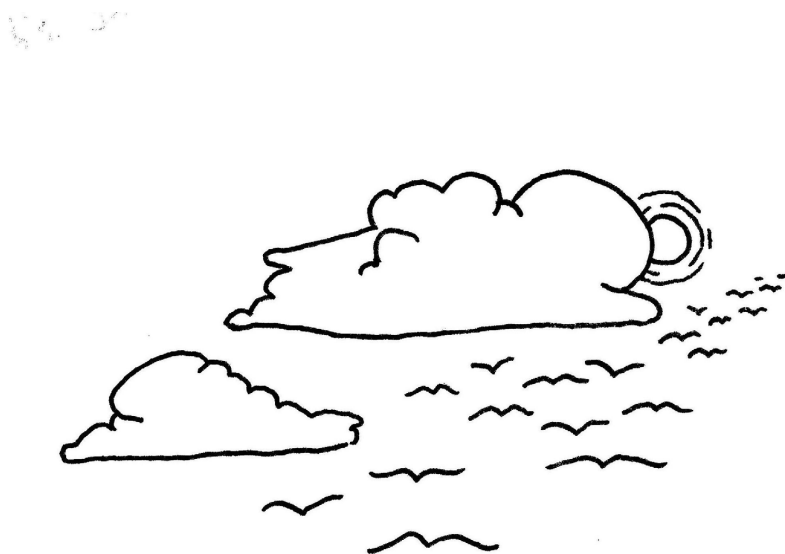
Farfuglarnir fylkja liði og flugið taka,
láta samt í veðri vaka
að víst þeir komi svo til baka.

En ef ég spyr þá af hverju þeir ætli að fara,
út í hött þeir alltaf svara,
á mig stara og segja: Bara!

Af hverju vilja þeir út í buskann æða og þjóta?
Telja þeir haustsins liti ljóta?
Leiðast þeim svona menn sem skjóta?

Eða er það til þess eins að þurfa ekki í skóla
sem þeir byrja að garga og góla
og glaðir yfir höfin dóla?

Ætla þeir bara undir teppið öllu að sópa?
Er það til þess eins að skrópa
að þeir mynda ferðahópa?

Góuveðrið

Sigurlín Hermannsdóttir

Góa oft er illileg og örg að líta.
Marga á hún kjóla hvíta.
Kerlingin er sér að flýta.

Er djúpar lægðir landið nálgast lifnar Góa.
Fær hún regn og nepju nóga.
Nú skal enn þá meira snjóa.

Aðra daga klæðist kjólum kolasvörtum.
Ekki finnst mér kyn við kvörtum
kjólana hún skiptir ört um.

Hverflynd er og ýmsum líkist öðrum skjátum.
Þegar skróða skessu mátum
hún skolar öllu burt með látum.

Þræsinginn og þytinn pilsa þreyja hljótum.
Með kuldahroll í kýttum fótum
kveður Góa og vors við njótum.

Kemur sumar

Sigrún Haraldsdóttir

Kemur sumar, kýrnar munu úr klaufum skvetta,
gella hátt í gamalhænu,
glæðna yfir lækjarsprænu.

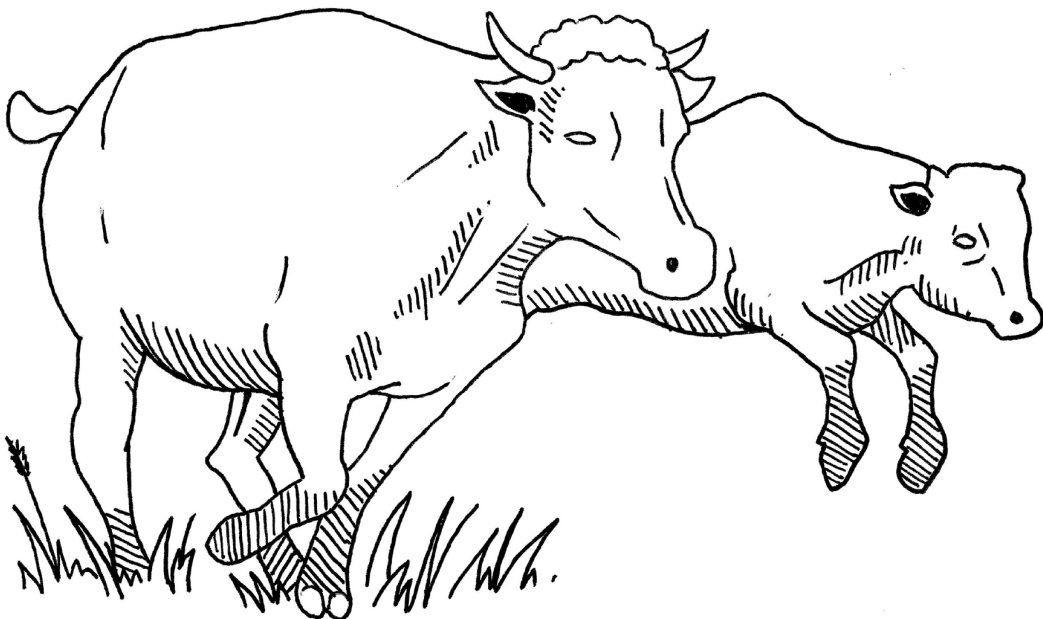
Gott er þá að geysast hratt um græna bala.
Láta jó úr spori spretta,
spyrna hóf í grundu þétta.

Flugur suða, fuglar masa og folöld skeiða.
Rollur sínum reifum týna.
Rita matar unga sína.

Listamenn á léreft sínum litum klína.
Konur smáa krakka leiða,
karlar saman laxa veiða

Heimasætur hópa sig og höndum blaka,
iðka fliss og fíflalæti
fullar heitri æskukæti.

Yngissveinar eirðarlausir eigna um stræti
láta mjög í veðri vaka
vilja sinn til ástarmaka.

Stúllurímur

Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Fyrsta ríma – Ferskeytt Mansöngur

Komum nú á kvæðafund,
kveðum rímu saman.
Eigum saman unaðsstund,
iðkum vísnaðaman.

Það er skýrt sem skoða ber;
skólinn hefst í bítíð.
Sumir krakkar, sýnist mér,
sofa alltof lítið.

Illu vöknud, öskugrá,
undir sængum híma
þau sem glápa imbann á
eftir háttatíma.

Þau svo gleyma stund og stað,
stefnulaus á reiki,
sem um nætur ætla að
iðka tölvuleiki.

Skólastarfið okkur æ
andans næring gefur.
Þar er allt með öðrum blæ
ef að nóg þú sefur.

Ríma

Skóli einn af öðrum ber,
er þar margt á seyði.
Þarna flest á uppleið er,
enginn skólaleiði.

Þar er sungið, lesið, lært,
leikið þess á milli,
námið jafnan krökkum kært,
kennt af mestu snilli.

Vond þar agavandamál
við er ei að glíma.
Stíllt og vökul sérhver sál
situr þrúð í tíma.

Var það svo um vetrardag
– var þá skammt til jóla –
fór í mikið ferðalag
fólk úr þessum skóla.

Þar í rútu krakkar kátt
kvöddu allan trega.
Saman vísur sínar hátt,
sungu kröftuglega.

Fljótt þó gerðist ferðin ströng
fór að dala kætin.
Ansi fannst þeim leiðin löng,
lögðust mjúk í sætin.

Slakna vöðvar, slokknar brá,
sljóvgast vit og sansar.
Orðin þreytt og þokugrá
þegar rútan stansar.

Er þau loks að bænum bar,
bílinn sátta þau kvöddu.
Klárta uppbúnar kojurnar
krakkaskinnin glöddu.

Biðu þeirra húsin hlý.
Hýsir flokkinn snjalla
skuggalegur skóli í
skjóli grárna fjalla.

Þarna kæra kveðjum við
krakka ferðalúna.
Rúmin gefa ró og frið.
Ríman endar núna.

Önnur ríma – Braghent

Mansöngur

Ætíð hvetur æskuljóminn yndislegur.
Út þá liggur okkar vegur,
ýmislegt sem hugann dregur.

Gengur fram í gleði margur glæstur flokkur.
Margs kyns freisting eltir okkur,
af því skapast vandi nokkur.

Ein þá sjúkdómsvofa vond er víst á kreiki.
Kemur upp hin versta veiki,
veldur fíkn í tölvuleiki.

Öll hin bestu áform fjúka út í bláinn.
Kunningsskapur næst þá náinn
nótt og dag við tölvuskjáinn.

Ein/n við tölvu ekki skaltu inni hanga,
af því færðu fölan vanga,
farðu heldur út að ganga.

Ríma

Skólanemar njóta svefns um næturtíma.
Engin hljóð og engin skíma,
undir sængum krakkar híma.

Öll þau höfðu kát það kvöld í kojur skriðið,
óttalaus og engu kviðið,
ekkert truflar krakkaliðið.

Þú sem oft af grófu gaspri gabbast lætur,
mínum orðum gefðu gætur:
Gerist margt um dimmar nætur.

Er í svefni allur þessi afbragðs bekkur.
Einn af draumi upp þá hrekkur,
óttasleginn fram hann stekkur.

Er þá sem af illum röddum óm hann heyri.
ærslin gerast ennþá meiri,
upp af svefni vakna fleiri.

Er sem dulin öfl hér séu í að skerast,
eitthvað skrítið er að gerast,
alls kyns hljóð úr skotum berast.

Margir heyra muldur, brak og marr í hjörum,
enginn mælir orð frá vörum,
andleg sæld og ró á förum.

Ekki sýnist alveg ljóst hvað í nú stefni.
Nú er heldur illt í efni
illa raskað nætursvefni.

Allur skarinn alveg varð af ótta fanginn
margur fölur varð þá vanginn,
vöknuð öll við draugaganginn.

Brött og torsótt lífsins leið er löngum snúin.
Napurt oft ef naum er trúin.
Nú er þessi ríma búin.

Þriðja ríma – Nýhent

Mansöngur

Ung og hress með áform glæst
æskan fríða vex úr grasi.

Vinnur best og hugsar hæst,
heilladrjúg og prúð í fasi.

Þræðir lífs um langan veg,
löngum er þá margs að gæta.

Hættuspilin háskaleg
henni þar á vegi mæta.

Gegnum lúmskan lífsins skóg
létt og kát mun æskan fara.

Henni býðst þar næring nóg,
„nammið“ ætti þó að spara.

Erfið staðreynd upp þá rís,
aldrei nokkuð breytt því getur:

Þjóðin unga, vösk og vís,
verður þetta sem hún étur.

Æskan fróma, skörp og skýr
skráir hjá sér gullnu lettri:

Hollur matur, hreinn og nýr
heilsu gefur miklu betri.

Ríma

Lítið rímnalag um sinn
látum hljóma yfir sviðið.

Skodum nú í skólann inn,
skelfur þarna krakkaliðið.

Sérhver upp af svefni rís,
sýnist farið allt úr böndum.

Hér er sjálfur voðinn vís,
vandi stór er þeim á höndum.

Stúlka ein þó stóð nú keik;

Stúlla heitir þessi dama.

Hér um þennan hildarleik
henni virtist nokkuð sama.

Stutt og grönn hún Stúlla var,
sterk og iðin, laus við kvíða;

erfiðleika ýmsa þar
átti hún þó við að stríða.

Stúlla aldrei af sér dró,

æfði hvers kyns góðan vana.

Lestrarörðugleikar þó
löngum stundum þreyttu hana.

Þegar æskan ör og kná

yfir sínum bókum kættist

stafabendan Stúllu hjá

stefnulaust um blaðið tættist.

Oft í námi illa gekk,

olli lestrarvandinn meinum.

Út af þessu fljóðið fékk

fall í sumum kjarnagreinum.

Sæl og glöð þó sat hún að

sínum eigin viskubrunni.

Aðra gjarnan undrar það

allt sem Stúlla gat og kunni.

Bækur gefa ekki allt

andann þótt þær megi næra.

Oft má margt svo eitursnjallt

utan þeirra sjá og læra.

Djörf og huguð Stúlla stóð

sterk og einbeitt lyfti hendi.

Öll þá skulfu hin svo hljóð.

Hér er best að ríman endi.

Fjórða ríma – Ferskeytt

Mansöngur

Líður fram hinn langa veg
lífsins þungi straumur.
Æskutíð er yndisleg,
eins og góður draumur.

Margur brá á léttan leik
lífs á morgni glöðum;
fullur orku fór á kreik
firrtur skyldukvöðum.

Mörg er vakin mannsins þrá,
margt er það sem dregur.
Hlaupaskónum er hann á
ansi vígalegur.

Heiman ýmis unginns fór
ástarhöndum strokinn;
lundin teit og löngun stór;
lítill reynslupokinn.

Standið vörð um vönduð rök,
verið glögg og rýnin;
ævivefinn spinnið spök,
spyrjið gömlu brýnin.

Ríma

Krakkaskarinn kúrði þar,
kvaldi óttans pína.
Hátt þá Stúlla höfuð bar,
hóf svo ræðu sína:

„Stillið ykkur,“ Stúlla kvað,
„strjúkið tár af auga.
Skunda til ég skal nú að
skoða þessa drauga.“

Eftir frekar stutta stund
Stúlla kvað upp dóminn.
Síðan með þeim setti fund,
sat og brýndi róminn:

„Er af veðri okkar neyð,
ekki nokkur vafi.
Spáin hún var ljót og leið,
lægð á Grænlandshafi.

Heyra má nú holan gný,
hrædd þið vermið bælið.
Vindur hvín hér ufsum í,
af því skapast vælið.

Hús af göflum gengið er,
gamalt mjög og fúið.
Brakar það og brestur hér,
brotið, skakkt og lúið.

Gáið að, við gistum í
gömlum sveitakofa.
Þetta verður fjörugt frí.
Farið nú að sofa.“

Um það heyrir enginn væll,
óttinn burt er farinn.
Rór og kyrr í sálum sæll
sofnar krakkaskarinn.

Ein þó draums um óskalönd
ekki ferðast getur.
Stælt með sína styrku hönd
Stúlla vissi betur.

Stúlla vakti þögul, þreytt,
þráði dagsins skímu.
Um það segist ekkert neitt.
Endum þessa rímu.

Bragfræði

Grunnþættir bragfræðinnar

Hefðbundin íslensk bragfræði byggist á nokkrum þáttum. Þeir helstu eru:

- a) **Taktur.** Orðum í vísunni er raðað upp á þann hátt að þar myndast taktur. Hver lína í vísunni hefur ákveðinn takt. Þennan takt köllum við hrynjandi. Skoðum vísu í kvæðinu Kaffikellingin eftir Þórarin Eldjárn. Vísunni er skipt niður í taktbil með strikum:

Gamla | kaffi- | -kelling- | -in
komin | er úr | straffi.
Vill hún | út á | velling- | -inn
væna | slummu' af | KAFFI.

- b) **Afmörkuð braglínulengd.** Hver braglína á að vera hæfilega löng. Línur í fyrri og seinni hluta vísunnar er að jafnaði eins. Skoðum nú línurnar í vísunni hans Þórarins:

Gamla | kaffi- | -kelling- | -in
– Taktbilin eru fjögur, tvö atkvæði í hverju nema því síðasta, þar er eitt (það heitir *stýfður liður* eða *stúfur*).
komin | er úr | straffi.
– Hér eru þrjú taktbil, hvert þeirra tvö atkvæði.
Vill hún | út á | velling- | -inn
– Þessi lína er eins og 1. lína (endar á stúfi).
væna | slummu' af | KAFFI.
– Þessi lína er eins og 2. lína (ath. þó úrfellingu í síðustu línunni, sjá næsta kafla).

- c) **Rím.** Endar braglínanna ríma saman. Stundum er líka rím inni í braglínunum en það er ekki nauðsynlegt. Skoðum vísuna. Rímorðin eru:: **kellingin/vellinginn** og **straffi/kaffi**.

- d) **Ljóðstafir.** Á ákveðnum stöðum í vísunni eru ljóðstafir. Tvær línur mynda það sem kallað er braglínupar. Í hverju pari eru þrír ljóðstafir. Í fyrri línunni eru tveir stuðlar og í seinni línunni er einn höfuðstafur. Skoðum vísuna einu sinni enn.

Gamla | kaffi- | -kelling- | -in
– Í 1. línu eru tveir stuðlar, **k** og **k**.

komin | er úr | straffi.
– Í 2. línu er höfuðstafur, **k**.

Vill hún | út á | velling- | -inn
– Í 3. línu eru aftur tveir stuðlar, **v** og **v**.

væna | slummu' af | KAFFI.
– Í 4. línu er höfuðstafur, **v**.

Ljóðstafir hér eru **k** í fyrri hlutanum og **v** í þeim seinni. Annar stuðullinn verður að vera í 3. taktbilinu (hinn má vera í 1., 2. eða 4. taktbili) og höfuðstafurinn er alltaf fremst (nema þar sé forliður, sjá næsta kafla). Athugið að sérhljóðarnir stuðla hver við annan (sjá 3. og 4. vísu). Þegar stuðlað er með **s** verður að skoða hvaða stafur kemur næst á eftir (**sk** stuðlar bara við **sk**, **sl** við **sl**, **sm** við **sm**, **sn** við **sn**, **sp** við **sp** og **st** við **st**. Þetta heita *gnýstuðlar*).

Forliður og úrfelling

Nú höfum við farið yfir grunnatriði bragfræðinnar. Næst skoðum við forlið og úrfellingu. Forliður er áherslulétt atkvæði fremst í braglínu. Þar má aldrei vera ljóðstafur því að áherslan er létt. Úrfelling heitir það þegar orð endar á sérhljóða og næsta orð byrjar í sérhljóða. Þá er hægt að fella brott í framburði endahljóðið úr fyrra orðinu. Lítum á næstu vísu úr kvæði Þórarins:

– Kannski' er | betra, | kona | góð,
Hér er úrfelling, i fellur brott í framburði.
að | kanil | ég þér | skaffi ...
Hér er forliður, að, framan við fyrsta taktbilið.
Kerling | svarar | alveg | óð:
– EKKERT | NEMA | KAFFI.

Skoðum nú þriðja erindið í kvæðinu. Hér eru engar undantekningar:

Býð ég | vatn, þá | vælir | hún:
– Vonlaus | ertu, | Haffi.
Setur | á sig | yggli- | -brún,
áfram | heimtar | KAFFI.

Kveður – frumlína og síðlína – tvíliður og þríliður

Taktbilin sem við höfum skoðað hér að framan kallast kveður. Nú vitum við að í fyrri línunni í braglínuparinu (hún heitir *frumlína*) eru fjögur taktbil (kveður). Þrjú þau fyrstu hafa tvö atkvæði og það síðasta eitt. Í seinni línunni í braglínuparinu (hún heitir *síðlína*) eru þrjú taktbil (kveður), hvert þeirra tvö atkvæði.

Taktbil (kveða) sem er tvö atkvæði kallast *tvíliður*. Ef þrjú atkvæði eru í taktbilinu (kveðunni) heitir það *þríliður*.

Kvæði Þórarins Eldjárns, sem við notum hér sem dæmi, byggist upp á tvíliðum. En stundum gera skáldin undantekningu. Skoðum síðustu vísuna í kvæðinu:

Biður | lúmsk um | „brúnan | drykk
sem | byrjar | ekki' á | vaffi ...“
Innbyrðir | svo í | einum | rykk
átján | bolla' af | KAFFI.

Hér má finna einn forlið og tvær úrfellingar. Auk þess er hér einn þríliður, *innbyrðir*.

Nú skoðum við aftur þetta síðasta erindi og setjum mismunandi liti á bragfræðieinkennin. Ljóðstafir eru *grænir* (í seinni vísuhelmingnum eru sérhljóðar ljóðstafir), úrfellingar *rauðar* og þríliðurinn *blár*:

Biður | lúmsk um | „brúnan | drykk
sem | byrjar | ekki' á | vaffi ...“
Innbyrðir | svo í | einum | rykk
átján | bolla' af | KAFFI.

Bragarhættir og orðavísur

Bragarháttur heitir formið sem er á vísunni.

Ferskeytt

Kvæði Þórarins Eldjárns, sem dæmin voru tekin af hér að framan, er ort undir ferskeyttum hætti. Hann er þannig að í frumlinum eru fjórar kveður,

sú síðasta stýfð (þ.e. eitt atkvæði, stýfði liðurinn kallast *stýfur*) og þrjár kveður í síðlinum.

Vísa undir þeim hætti kallast *ferskeytla*.

Orðavísur

Ferskeytt:

- a) Glæður, fundvís, hvíldur, kátur, frækinn, léttur, kíminn, nettur, sterkur, fær, saddur, kær, stæltur, greindur.

- b) Hryggur, þreyttur, hvefsinn, soltinn, þrár, þyrstur, leiður, svekkur, reiður, dapur, argur, sár, slappur, lúinn.

Braghent

Nú skoðum við annars konar bragarhátt. Kvæðið er eftir Þórarin Eldjárn og heitir

Glói gullfiskur:

Glói | minn er | gullfisk- | -ur í | glærri | krukku.

Ekki | sýnist | allt í | lukku,

ennið | leggst í | djúpa | hrukku.

Hér er ein löng lína í byrjun og henni fylgja tvær styttri línur. Lítum fyrst á löngu línuna:

Glói | minn er | gullfisk- | -ur í | glærri | krukku.

Taktbilin (kveðurnar) eru sex og ljóðstafirnir þrír. Þriðji ljóðstafur þessarar löngu línu er alltaf í fimmtu kveðunni. Það er af því að sá ljóðstafur er í raun höfuðstafur. Eðlilegt er að skipta löngu línunni í tvennt, þannig (ljóðstafir grænir):

Glói | minn er | gullfisk- | -ur

– fjórar kveður, stuðull í 3. kveðu (frumlína)

í | glærri | krukku.

– tvær kveður, forliður og höfuðstafur í fyrsta áhersluatkvæði (síðlína)

Orðið **í** er forliður og **g** í glærri er höfuðstafur. Seinni línurnar tvær eru braglínupar, frumlína og síðlína (ljóðstafir (sérhljóðarnir) eru grænir):

Ekki | sýnist | allt í | lukku,

ennið | leggst í | djúpa | hrukku.

Þessi bragarháttur heitir *braghent* og vísa undir þeim hætti kallast *braghenda*.

Orðavísur (Athugið að fyrsta lína braghendu þarf ekki að ríma við hinar tvær.)

Braghent:

- a) Lúinn, svörull, lyginn, móður, valtur, svikull, illmáll, fótafúinn, fólkskur, svínskur, reikull, fúlmannlegur.

- b) Henda, granda, stranda, synda, funda, blunda, lenda, stunda, dunda, lynda, standa, vanda, landa, binda.

Nýhent

Næst skoðum við erindi úr kvæði sem heitir
Ekki menga náttúruna eftir

Ragnar Inga Aðalsteinsson (ljóðstafir grænir).

Öllu | góðu | leggjum | lið,
lífið | ber oss | alls kyns | gæði.
Öll við | þráum | ást og | frið;
um það | fjallar | þetta | kvæði.

Hér eru frumlínurnar eins og í ferskeytlu
(enda á stúfi, sjá kvæðið um kaffikellinguna)
en síðlínurnar eru fjórar kveður óstýfðar (enda
ekki á stúfi), þær eru lengri en frumlínurnar.
Þessi bragarháttur heitir *nýhent* og vísan kallast
nýhenda.

Orðavísur

Nýhent:

- a) dragast, læðupokast, svífa, hátt, leggjast, stökkva, fljúga, klifra, hökta, hoppa, velta, skríða, lágt,
hendast, líða.

- b) Kraftamestur, stæðilegur, drösull, foli, þýður, reistur, jór, stæltur, fákur, stór, fararskjóti, gandur,
hestur.

Meira um rím

Það rím sem hér er fjallað um kallast *endarím* og er aftast í braglínunum. Rím getur verið mun fjölbreyttara en hér er sýnt. Í ferskeytlunni og nýhendunni eru rímorðin á víxl í línunum, það heitir *víxlrím*. Í braghendunni eru rímorðin í röð (runu). Það heitir *runurím*.

Öllu | góðu | leggjum | **lið**,
lífið | ber oss | alls kyns | **gæði**.
Öll við | þráum | ást og | **frið**;
um það | fjallar | þetta | **kvæði**.

Þetta er dæmi um víxlrím.

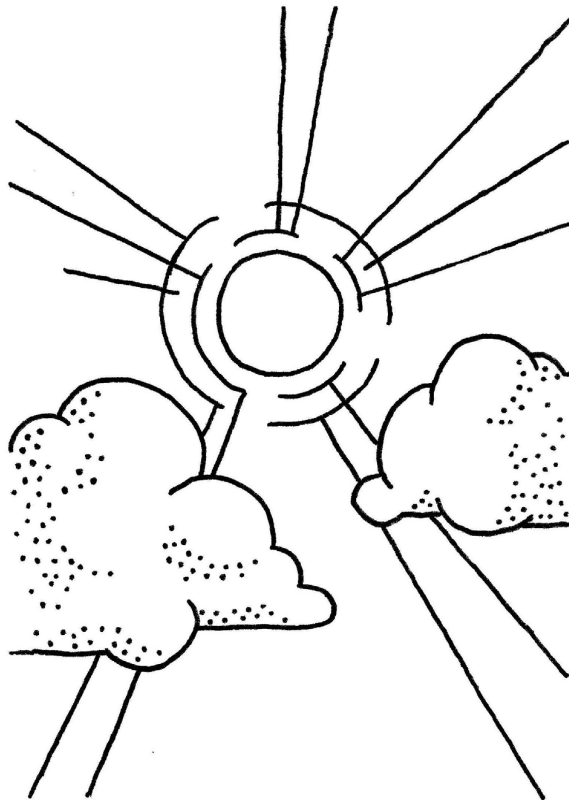
Rímorðin sem lituð eru blá eru eitt atkvæði. Það heitir *einrím* (stundum kallað *karlrim*).

Þau sem lituð eru rauð eru tvö atkvæði. Það heitir *tvírím* (stundum kallað *kvenrím*).

Glói | minn er | gullfisk- | -ur í | glærri | **krukku**.
Ekki | sýnist | allt í | **lukku**,
ennið | leggst í | djúpa | **hrukku**.

Hér höfum við dæmi um *runurím*. Þetta heitir auk þess *endarím* og *tvírím* (*kvenrím*).

Ef þið tileinkið ykkur það sem ritað er hér að framan hafið þið lært grunnatriði þeirrar bragfræði sem notuð er við vísnaverð á Íslandi.

10 lagboðar úr safni Kvæðamannafélagsins Íðunnar

Ferskeytt: Parna ertu máni minn, nr. 61

vísur: Herdís Andrésdóttir – stemma: úr Húnavatnssýslu

kvæðamaður: Bjarni Guðmundsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-55bde86a-9e20-4a43-aaad-144b76a4a740>

Man ég vorsins vinarorð, nr. 168

vísur: Þorleifur Jónsson – stemma: úr Þingeyjarsýslu

kvæðamaður: Sigríður Friðriksdóttir

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-205344cc-d5f8-4304-8fd8-b05185f14f87>

Mætum undi mér hjá höld, nr.238

vísur: Sigurbjörn K. Stefánsson – stemma: Stefán Árnason

kvæðamaður: Sigurbjörn K. Stefánsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-8dbc9e30-cd52-4860-8b73-09b756aa7228>

Þó að vandinn veiki þrótt, nr. 259

vísur, stemma og kvæðamaður:

Jóhann Garðar Jóhannsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-49cdde21-7746-4824-a03d-c94df0ab6881>

Sílgræn börð um sumardag, nr. 43

vísur: Guðmundur Friðjónsson – stemma kennd við: Hjálmar Lárusson

kvæðamaður: Kjartan Ólafsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-f9f3f50c-8837-454a-8ac3-b878f06377c8>

Þýtur í stráum, nr.240

vísur: Trausti Á. Reykdal – stemma: Arngrímur Sveinsson

kvæðamaður: Sigurbjörn K. Stefánsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-b0906c70-5c57-47ff-b60f-8e80097beb85>

Braghent: Man ég bjarta bæinn minn, nr. 29

vísur: Steinn Sigurðsson – stemma: úr Húnavatnssýslu

kvæðamaður: Kjartan Ólafsson

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-1488846c-8bbf-499a-b5a0-9f6a45dcd723>

Upp í háa hamrinum, nr. 9

vísur: Davíð Stefánsson – stemma: kennd við Jóhann Sveinsson

Kvæðamaður: Þuríður Friðriksdóttir

<https://www.rimur.is/braghent>

Nýhent: Númi hvítum hesti reið, nr. 70

vísur: Sigurður Breiðfjörð – stemma: úr Mýrasýslu

kvæðamaður: Sigurður S. Straumfjörð

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-77a5231b-09ce-442e-b070-6a61f84a5acf>

Þú ert hljóður þröstur minn, nr. 41

vísur: Þorsteinn Erlingsson – stemma: víða kunnug

kvæðamaður: Sigríður Friðriksdóttir

<https://www.ismus.is/i/audio/uid-d1fa3435-daae-4720-b763-308f8b9e6589>